

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Biocentrismus v ekologické etice

Klára Rulcová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Biocentrismus v ekologické etice

Klára Rulcová

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Děkuji vedoucímu mé práce Mgr. Miloši Kratochvílovi PhD., za vstřícnost a ochotu při vedení práce.

Obsah

1. Úvod	3
2. Analytická část.....	6
2. 1 Ekologická etika	6
2. 1. 1 Kořeny ekologické krize	9
2. 2 Biocentrismus.....	11
2. 2. 1 Biocentrická etika Paula Taylora.....	11
2. 2. 1. 1 Úcta k přírodě jako morální postoj	15
2. 2. 1. 2 Argumenty pro biocentrismus	16
2. 2. 2 Teze biocentrismu	17
2. 2. 3 Kritika biocentrismu.....	18
2. 2. 4 Přednosti a slabiny antropocentrismu a biocentrismu	20
2. 2. 5 Současné vnímání zvířat.....	21
2. 3 Peter Singer	22
2. 3. 1 Tradiční názor na postavení zvířat.....	26
2. 3. 1. 1 Předkřesťanská doba	26
2. 3. 1. 2 Křesťanství	29
2. 3. 1. 3 Novověk	31
2. 3. 2 Rovnoprávnost životů.....	34
2. 3. 3 Nový etický postoj	37
2. 3. 4 Odkaz P. Singera	40
2. 4 Úloha filosofické ekologie.....	41
2. 4. 1 Zahrnutí veškerého života	42

2. 5 Albert Schweitzer	42
2. 5. 1 Krize kultury a ztráta etických hodnot	43
2. 5. 2 Obnova etických hodnot.....	46
2. 5. 3 Etika úcty k životu	48
2. 5. 4 Ideál etické kultury	50
2. 4. 5 Cesta k biocentrismu.....	51
2. 4. 6 Odkaz A. Schweitzera	52
3. Komparativní část	53
3.1 Odlišná východiska	53
3. 2 Odlišná stanoviska	56
3. 2. 1 Preferenční utilitarismus.....	56
3. 2. 2 Úcta ke všemu mimolidskému světu.....	57
3. 2. 2. 1 Holisté vs. individualisté.....	58
3. 3 Shrnutí.....	59
4. Závěr.....	62
5. Seznam pramenů a literatury.....	64
Seznam elektronických zdrojů	65
6. Resumé	66

1. Úvod

Ekologická etika není homogenním fenoménem. Obsahuje řadu přístupů, přičemž jedním z nich je biocentrismus představený v této práci. Zprvu se bude jednat o nastínění problematiky biocentrismu obecně a následně se zaměřením na dva od sebe odlišné autory Petera Singera a Alberta Schweitzera. Každý z nich reprezentuje biocentrismus specifickým způsobem vycházejícím z již zřetelně rozdílných východisek. Dá se říci, že Singer zastupuje přítomnost a minulost je v zastoupení Schweitzera. Od současné podoby biocentrismu zastupovaného Singerem bude odhlédnuto až k jeho vzniku, u něhož stál právě Schweitzer. Důležitou součástí práce je prostor věnovaný P. Taylorovi, který Schweitzerovu koncepci etiky převedl do dnešní podoby biocentrismu a nelze ho opomínat v souvislosti s tímto směrem. Záměrem práce je představit rozdílné pojetí biocentrismu ze stran obou představitelů s příspěvkem Taylora, zároveň též prezentace ucelenějších informací spadajících do oblasti ekologické etiky. V průběhu práce budou interpretovány a analyzovány jednotlivé ukazatele, na kterých bude následně založena výsledná komparace. Komparace se zaměří především na diferenciaci nežli paralely mezi Singerem a Schweitzerem. Podklady sloužící k porovnání budou složeny z interpretace zejména primárních děl jmenovaných autorů. Kritériem při výběru porovnávaných autorů je jejich odlišný dobový přístup. Schweitzer, jako jakýsi předchůdce dnešního biocentrismu, je při výběru v rámci tématu jednoznačný, a Singer je zvolen pro svou ojedinělou kontroverzi a uchopení biocentrismu svérázným způsobem, aktuálním pro dnešní společnost. Primární důvod výběru tématu spočívá ve snaze poukázat na jednu ze současných modifikací biocentrismu prostřednictvím Singera, který přetransformoval Schweitzerův koncept pro potřeby současnosti. Ústřední motivací je panující ekologická krize, ze které lze alespoň povystoupit právě prostřednictvím biocentrismu. Přijmutí biocentrických tezí a jejich skloubení

s vládnoucím antropocentrismem, by mohlo nastolit lépe vyhlížející budoucnost.

Základní linii práce budou tvořit dvě hlavní kapitoly, které se budou rozčleňovat do podkapitol. Kromě úvodní a závěrečné části budou představovat klíčovou úlohu části analytická a komparativní. V první podkapitole analytické části bude věnován prostor k představení ekologické etiky – charakteristice, současné problematice spočívající v ekologické krizi, kořenům ekologické krize. Následovat bude část věnující se samotnému biocentrismu s odkazem především na Taylora, který bude definovat základní teze biocentrismu a představí argumenty pro jeho přijetí. Klady biocentrismu budou vyrovnány jeho zápory a celkově bude nastíněn přehled pozitiv i negativ biocentrismu a antropocentrismu. Bude následovat předstupeň Singera, a to část odhalující současné vnímání zvířat ze strany lidí. Naváže představení Singerovi osobnosti a jeho názorů - speciesismus, prezentovány budou nejprve jeho obecné představy o etice, ze kterých se následně přejde k jeho dílu o obraně zvířat. Singer v díle zmapuje vývoj názorů na postavení zvířat ve společnosti od doby předkřesťanské až po novověk. V tomto bodě Singerových úvah se práce přesune k jeho navrhované koncepci spočívající v preferenčním utilitarismu. Singer bude požadovat rovnoprávnost životů bytostí cítících především bolest, s čímž bude souviset jeho definice osoby a lidské bytosti. Část o Singerových úvahách bude podpořena díly, zabývající se zkoumáním živočichů, zda a jak vnímají apod. Bude předložen požadavek Singera na nový etický postoj v otázkách života a smrti. Následovat bude shrnutí Singerových zásluh a jeho odkaz. Další podkapitola se bude zabývat úkolem dnešní filosofické ekologie, která by měla dnešnímu člověku odůvodnit nutnost zabývat se zvířaty. Možné řešení nabízí nahlédnutí do minulosti na koncepci Schweitzera, který bude požadovat zahrnutí veškerého života do morálních ohledů člověka. Následující část práce bude tedy věnována Schweitzerovi.

Nejprve bude autor stručně představen spolu se svou etickou koncepcí, kterou nazýval „etika úcty k životu“. Pokračovat se bude kapitolou o krizi kultury a ztrátě duchovních hodnot, o čemž byl Schweitzer ve své době hluboce přesvědčen. Navrhne řešení obnovy skrze víru, která člověka přivede na cestu etiky úcty k životu. Následovat bude podrobnější představení koncepce s přesahem do další části o ideálu kultury, který vznikne změnou lidského myšlení, změnou světonázoru. Ke konci části věnované Schweitzerovi bude nastíněn přechod od jeho konceptu etiky úcty k životu k dnešní podobě biocentrismu, kterou zformuloval zmiňovaný Taylor. Na závěr budou shrnuty informace o Schweitzerovi opět s odkazem dnešní době jako v případě Singera.

Třetí část bude spočívat v komparaci obou autorů. Nejprve budou zdůrazněna jejich rozdílná východiska v podobě odlišných náboženských vyznání. Následovat bude prezentace různých stanovisek. Singer bude požadovat zahrnutí pouze cítících bytostí oproti Schweitzerovi, který bude žádat zahrnutí veškerého života bez výjimek. Na závěr bude provedeno výsledné shrnutí, které poukáže i na analogie mezi autory, avšak především se shrnou jejich odlišné rysy.

Intencí práce je přiblížit již možná opomíjeného Schweitzera a jeho odkaz dnešní době skrze změnu myšlení lidí ve společnosti. Dále poukázat na neobyčejná stanoviska Singera, který, ač při zběžném seznámení se s jeho díly, působí velmi kontroverzně a mnohé pobuřuje, tak ve skutečnosti předkládá racionálně podložený systém a především aktivně praktikuje ochranu zvířat obdobně jako jeho předchůdce Schweitzer. Oba autoři jsou dokladem skutečnosti, že pouhá slova jsou nedostačující a je nutné aktivně se podílet na „záchraně“ Země, v jejich případě rozšířením etického přístupu na mimolidský svět.

2. Analytická část

Analytická část se zaměřuje na obecnou deskripci ekologické etiky a posléze na popis biocentrismu. Následuje představení koncepcí Taylora, Singera a Schweitzera.

2. 1 Ekologická etika

Ekologická etika se zabývá veškerým životem na Zemi.¹ Erazim Kohák užívá pojmu etiky ve smyslu běžně užívané formulace jako soubor pravidel, která směřují člověka na správnou cestu v oblasti koexistence s druhými bytostmi; tzn., jak by se člověk měl chovat k druhým. Ekologická etika zahrnuje pravidla chování se k mimolidskému světu.²

Na úvod problematiky ekologické etiky je přinejmenším výstižné užití fráze Alda Leopolda, která odhaluje přesvědčení, že kořenem dosavadního problematického vztahu k zemi je její chápání z úhlu čistě ekonomického, bez jehož odstranění nelze nastoupit cestu postupného vývoje etiky.³ Podle Skýbové ústřední otázka ekologické etiky zní: Proč máme brát morální ohledy na přírodu? Odpověď utilitárního rázu zní: protože by pokračující pustošení přírody mohlo přímo ohrozit lidstvo samotné.⁴ „Tvrdit, že jediným důvodem pro šetrné zacházení s přírodou by měl být náš klidný život, je z hlediska etiky stejné, jako kdybychom tvrdili, že krást se nemá, protože by nás mohli zavřít.“⁵

---

¹ V angličtině se užívá výrazu environmental ethics čili etika životního prostředí, což není příliš zdařilé označení. Etika životního prostředí evokuje představu člověka jako střed všeho života, jak by se měl chovat ke „svému“ prostředí, které jej obklopuje, což vybízí k označení takové etiky jako antropocentricky založené. Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 16.

² Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 15 – 16.

³ „Příroda má podle něho svou vlastní hodnotu. Člověk není a nemá být jejím pánem a vykořisťovatelem, nýbrž jen jedním z rovnoprávných občanů biotického společenství.“

Leopold, A., *Etika země*. In: Kohák, E., *Závod s časem*. s. 35.

⁴ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 19 – 20.

⁵ Tamtéž, s. 21.

Vyvstává tedy na povrch otázka, zda je lidské jednání morální za předpokladu, že člověk změní svůj postoj až ve chvíli přímého ohrožení sebe samého, tedy když je utilitárně motivován, což se rozchází s etickými postoji, dle kterých je morální jednání jednáním pro dobro samotné nikoli pro vyhlížející užitek. Ovšemže vidina možného užitku stojí u každého na prvním místě, ale v případě morálního jednání se výhled posouvá za hranici prospěšnosti. Nelze z empirických následků vyvodit obecně platné pravidlo chování, když může nastat případ kupříkladu lži, jejíž následek nebude mít fatální dopad v konkrétní situaci.⁶ Tou správnou odpovědí na výše položenou otázku je odpověď ekologické etiky, která ač je utilitárního rázu, tak na rozdíl od předešlé odpovědi je neosobního charakteru, totiž že humanita člověka jde ruku v ruce s morálním vztahem k zemi. Ekologická etika přistupuje k odpovědi z deontologické pozice – co bychom měli dělat.⁷

Je nanejvýš nutné zabývat se ekologickou etikou, poněvadž lidstvo chce stále více, což při počtu lidí na planetě bude mít fatální dopady.⁸ Lidstvo vždy věřilo v regeneraci přírody, která se dokáže vypořádat s každou krizí, avšak dnes se příroda nachází ve fázi neudržitelnosti prostředí určenému k lidskému životu.⁹ Příroda již nezvládá udržovat rovnováhu mezi lidskými zásahy do přírody a udržitelným prostředím pro život.¹⁰

Oproti minulým generacím chce dnešní generace stále více, už jí nestačí přirozené nároky předků, ale má stále větší nároky, které z vlastních zdrojů určité země nelze naplnit, tudíž sahá po zdrojích třetího světa, který se ocitá v hluboké krizi. Z dříve záporné chamtivosti se dnes stává

---

⁶ Tamtéž, s. 20 – 21.

⁷ Tamtéž, s. 23 – 25.

⁸ Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 22.

⁹ Ekologická krize vzniká na základě stále stupňujících se nekonečných nároků lidí, kteří však žijí v konečném světě. Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 65.

¹⁰ Tamtéž, s. 17 – 18.

přirozené jednání člověka. Změnilo se chápání lidí, což je zjevné v pochopení kategorie štěstí. Dříve lidem postačovalo uspokojení svých potřeb a štěstí považovali za dar navíc. Blaženost na pozemském světě lidé neočekávali. Dnešní lidé považují štěstí za samozřejmou věc a ztotožňují jej s vrcholnou blažeností, která se dostaví po koupi věcí evokujících příslib dosáhnutí oné blaženosti. Ovšemže se blaženost nedostaví při koupi zboží z reklamy, ale reklama s příslibem láká dále a člověk znovu a znovu propadne vábení, ze kterého vyvstávají přemrštěné nároky lidí. Je rozpoután nebezpečný řetězec událostí, kdy na začátku stojí spotřeba slibující štěstí, z níž vychází stále vyšší nároky, které nemají konce, a nutně dojde k narušení ekologické i sociální stability planety. Nekonečné nároky nemohou být uspokojeny z vlastních zdrojů, jak již bylo řečeno, tudíž nutně musí docházet k obohacování na úkor ochuzování druhých.¹¹

„Vědomým hledáním trvale udržitelného způsobu života se potřebujeme zabývat jak proto, že jsme nesrovnatelně početnější, tak proto, že jsme nesrovnatelně náročnější než naši předchůdci.“¹² Existuje však ještě jeden důvod, proč se zabývat ekologickou etikou právě dnes. Dnešní generace je mnohem mocnější, než byly generace předchozí. Technologické vymoženosti poskytují reálnou možnost plnit přání a stupňující se nároky lidí.¹³ V ohrožení jsou zejména budoucí generace, kterým pustošení ubírá možnosti na život a v nejkrajnějším případě jim vezme i samotnou možnost žít. Devastace Země se týká také minulých generací, poněvadž ničí dědictví zanechané předky.¹⁴ Kolářský připomíná: „Tím, jak se s pokračující devastací Země ztrácejí stopy dosavadních dějin

---

¹¹ Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 22 – 24.

¹² Tamtéž, s. 24.

¹³ Tamtéž, s. 24.

¹⁴ Kolářský, R., *Filosofický význam současné ekologické krize*. s. 27.

přírodních a kulturních, jsou ochuzovány vztahy současných a budoucích generací k minulosti.“¹⁵

2. 1. 1 Kořeny ekologické krize

Tradice evropského myšlení velí udržovat panský postoj, který zachovává odstup nejen od mimolidských bytostí, ale také od mimoevropských národů.¹⁶ Panský postoj lze označit jako antropocentrismus. Antropocentrismus je názor, dle kterého je člověk měřítkem hodnot a stojí v centru světa.¹⁷ „Jste-li zastáncem antropocentrismu, má pro vás každá hodnota původ v tom, jak přispívá k našim lidským hodnotám, a proto i všechno, co najdeme v přírodě, má spíše instrumentální hodnotu k uspokojení lidských zájmů.“¹⁸ Na námítky mířené proti bezohlednému chování odpovídala a stále odpovídá tradice stylem „jsou to jen zvířata“. Vznik lidské představy o své nadřazenosti nad ostatními živými tvory vychází z dějinného vědomí, které prošlo třemi fázemi. Středověk byl epochou, kdy lidé považovali zvířata za své bližní, kteří však stáli níže na žebříčku společenského postavení. Podle Koháka středověcí lidé sdíleli se zvířaty domácnost, byli s nimi v úzkém styku a vytvářeli si s nimi vztah. Navzdory blízkému kontaktu je však lidé využívali obdobným způsobem, jakým pánové využívali své poddané. Nečinil se rozdíl mezi krutostí páchanou na zvířeti či na člověku, neboť zvířata měla v hierarchii své místo. Novověk se rozloučil s představou zvířete jako blízkého člena rodiny a pokládal zvíře za surovinu. Došlo tedy k vytvoření si představy o zvířeti jako majetku a nastala obava o přenesení názoru do lidské oblasti, obava o stejně kruté zacházení s lidmi jako se zvířaty.¹⁹ Bylo

---

¹⁵ Tamtéž, s. 27.

¹⁶ Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 30.

¹⁷ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 28.

¹⁸ Tamtéž, s. 28.

¹⁹ Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 30 – 32.

nutné radikálně odlišit člověka od zvířete, a tak zrodila se představa, že „člověk je vtělený anděl s nesmrtelnou duší, zvíře je hmotný organismus či přímo stroj, bez nároku na jakékoliv ohledy“²⁰.

Dnešní situace řeší dilema, které s sebou přinesla průmyslová a demokratická revoluce.²¹ Průmyslová revoluce velí vykořisťovat zvířata a přetrhává lidské vazby s nimi. Oproti tomu demokratická revoluce požaduje soucit se zvířaty, neboť jsou bližními člověka a jsou si s ním rovni.²² „Řešíme to většinou pokrytectvím: oplýváme láskou ke svým miláčkům a raději se neptáme, odkud pochází maso a léky.“²³

Ekologická krize zasahuje svými kořeny do kulturního prostředí naší civilizace, které zapříčinilo stávající stav, kdy lidské vědomí vykazuje šovinistický charakter, tedy že člověk je vrcholem stvoření a mírou všeho. Žádná kultura nepustošila své životní podmínky v dějinách tak, jak činila kultura západní. Důvodem disharmonického vztahu nadřazenosti k přírodě západní kultury jsou dva fenomény neodmyslitelně spjaté s naší kulturou.²⁴ Jedná se zaprvé o křesťanství, které změnilo přístup člověka do podoby panského postoje k přírodě sloužící jeho účelům.²⁵ Podle Koháka křesťanství, vycházející z představy, že člověk musí dříve divokou a nespoutanou přírodu zkrotit a podmanit si ji za účelem jejího sloužení lidem, buduje novověk.²⁶ Za druhé se jedná o dědictví zanechané René

---

²⁰ Tamtéž, s. 32.

²¹ Možné odpovědi na dilema jsou trojího druhu. První odpovědí (odmítnutí omezení) je prohlášení, že lidé jsou pány a zvířata trpí přirozeně pro lidi. Druhou odpovědí (odmítnutí pokrytectví) je přiznání stejných práv zvířat a lidí a absolutní odmítnutí zneužívání zvířat. Do skupiny vyslovující druhou odpověď patří radikální ochránci zvířat hlásající osvobození zvířat (Peter Singer). Třetí odpovědí (hledání kompromisů) je pokusit se vyhovět skutečným potřebám lidí a zároveň se snažit omezit v nárocích a činit ústupky. Třetí odpovědí se řídí ochránci, kterým jde jak o zvířata, tak o trvale udržitelný život na zemi. Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 41.

²² Tamtéž, s. 32.

²³ Tamtéž, s. 32.

²⁴ Později bude objasněna mylná představa a shazování viny na křesťanství a Descarta.

²⁵ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 33 – 34.

²⁶ Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 33.

Descartem, kartesianismus, dle kterého je okolní svět pouhou hmotou a zvířata pouhými nástroji v rukou člověka.²⁷ Pokud chce člověk žít morálním životem, pak musí brát ohledy na přírodu a nevyužívat ji pouze pro své účely, tak zní stanovisko obránců zvířat, holismu a biocentrismu.²⁸ Příroda má hodnotu sama o sobě, protože je živou strukturou.²⁹ Ekologická etika se snaží o vytvoření samozřejmého, bez nutné dokazatelnosti obecného etického povědomí o tom, že příroda má hodnotu sama o sobě nezávisle na lidstvu tím, že usiluje o stanovení kritérií morálních ohledů.³⁰ „Pokud by se podařilo změnit povědomí lidí a hodnota živých tvorů nebo přírody se stala samozřejmou součástí naší kultury, byl by přínos (ekologické etiky – pozn. K. R.) snažení nedocenitelný.“³¹

2. 2 Biocentrismus

Základní definice biocentrismu, kterou zmiňuje ve svém díle kupříkladu Skýbová, zní následovně. „Biocentrismus zakládá morální vztah ke všem živým entitám včetně rostlin.“³²

Výrazným představitelem biocentrismu je Paul Taylor, který se ve svém díle *Respect for Nature* zabývá etikou úcty k přírodě v rámci etiky životního prostředí.

2. 2. 1 Biocentrická etika Paula Taylora

Taylor se zabývá vztahy lidí k přírodnímu prostředí, ke zvířatům a rostlinám nacházející se v ekosystémech, které nejsou zasaženy lidskou

---

²⁷ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 36 – 37.

²⁸ Tamtéž, s. 42.

²⁹ Tamtéž, s. 165.

³⁰ Tamtéž, s. 173.

³¹ Tamtéž, s. 166.

³² Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 110.

činností.³³ Klíčovou myšlenkou Taylora je přesvědčení, že v biocentrické etice jsou lidské morální povinnosti vůči zvířatům a rostlinám založeny na jejich vnitřní hodnotě.³⁴ Vnitřní hodnota je dána jejich vlastním životem bez lidského hodnocení. Biocentrická etika se tedy výrazně odlišuje od antropocentrické etiky, která odvozuje morální povinnosti k přírodě od morálních povinností k lidem.³⁵

Environmentální etika se zabývá morálními vztahy mezi lidmi a přírodou. Etické zásady, jimiž se řídí morální vztahy, určují povinnosti a odpovědnost lidí vůči přírodě. K označení přírody Taylor užívá výraz „přírodní svět“, aby odkázal na ekosystémy planety zahrnující živočichy a rostliny, které tvoří biotická společenství. Přírodním ekosystémem rozumí autor soubor ekologicky propojených žijících věcí, které si bez lidského zásahu zachovávají svou existenci jako druhy-populace. Existují dva typy přírodních ekosystémů. Jeden je zcela bez zásahu lidí, bez využívání lidí prostřednictvím technologií, bez zásahu lidské kultury. Příkladem jsou vzdálené rozlohy severní tundry, horské lesy, savany, pustiny kaktusů a bažiny řek. Druhý typ ekosystému shodně s prvním obsahuje biotické komunity volně žijících živočichů a rostlin, které si nyní udržují svou existenci bez lidské činnosti. Na rozdíl do prvního typu se ekosystémy druhého typu vyskytují v oblastech, které byly v určitém čase opracovány lidmi (zemědělství, hornictví) nebo byly podrobeny v minulosti změně v důsledku lidské činnosti (pastva pro ovce). Takový ekosystém se může nyní navrátit k přirozenému stavu, protože mu byl ponechán čas. U obou typů ekosystémů, to co je dělá přírodními, je skutečnost, že biologické a

---

³³ Taylor, P., *Respect for Nature*. s. 3 – 5.

³⁴ Myšlenka, že příroda je morálně hodnotná, se zdá být známá i nyní. Koneckonců ekologické hnutí je v plném proudu více než čtyřicet let, což je dostatečně dlouho na to, aby lidé slepě odsouhlasili tvrzení, že druhy by měly být zachovány a že svět s prosperujícími ekosystémy je lepší nežli svět bez nich. Agar, N., *Life's Intrinsic Value*. s. 3.

³⁵ Taylor, P., *Respect for Nature*. s. 11 – 13.

ekologické faktory určující strukturu vztahů mezi součástmi druhu-populace, jsou bez zásahu člověka.³⁶

Jaký má přírodní svět morální význam pro lidi, závisí na způsobu, jakým se lidé dívají na celý systém přírody a na svou roli v něm. S ohledem na úctu k přírodě, víra, která ji činí srozumitelnou a také oprávněnou, je biocentrickým výhledem. Biocentrismus je oporou postoje úcty k přírodě.³⁷

Všechny ekosystémy tvořící zemskou biosféru do sebe zapadají takovým způsobem, že v případě radikální změny či zničení jednoho ekosystému dochází k posunu v jiných ekosystémech a celá struktura prochází posunem. Biologický řád se změní. Žádný život společenství spojený s konkrétním ekologickým systémem není izolovanou jednotkou. Naopak je přímo či nepřímo s jinými životními komunitami. Spojení mezi nimi je podobné spojení v lidské populaci v rámci ekosystému. Co se stane jednomu, bude mít dopad na ostatní. Celá biosféra planety tvoří jeden jednotný celek, na který autor odkazuje spojením přírodní svět. Tato skutečnost souvisí s přijetím biocentrického výhledu lidmi. Člověk si uvědomí, že je nedílnou součástí systému přírody a pokud naruší vazby s přirozeným světem, pak zničí lidské šance na pokračování jedinečně lidské hodnoty.³⁸

Jestliže člověk pojímá každý organismus jako teleologické centrum života, pak jej také uznává jako jedinečnou existenci individua, který sleduje své vlastní dobro svým způsobem.³⁹ Každý jednotlivec morálního jednání musí přiznat vnitřní hodnotu zvířat a rostlin.⁴⁰ Vnitřní hodnotu mají organismy proto, že se snaží a usilují o své dobro a žijí tedy podle svého.

---

³⁶ Tamtéž, s. 3 – 4.

³⁷ Tamtéž, s. 99.

³⁸ Tamtéž, s. 117.

³⁹ Tamtéž, s. 128.

⁴⁰ Tamtéž, s. 92.

Vnitřní hodnota není podmíněna užitečností a nezávisí ani na lidském hodnocení.⁴¹ Vnitřní hodnota spojená s životem tvoří základ etického prostředí, což lidem umožňuje poznat morální význam přírody.⁴²

Je nutné odmítnout myšlenku, že lidské bytosti jsou lepší nežli ostatní živé věci. Většina lidí západní civilizace je vychovávána podle přesvědčení, že lidé mají zvláštní hodnotu a důstojnost života, která se nenachází v nižších formách života. Lidé se považují za ušlechtilější bytosti nežli zvířata či rostliny. Lidský rozum a svobodná vůle umožňují lidem žít na vyšší rovině existence, čehož nejsou jiné živé věci schopny. V jakém smyslu jsou lidské bytosti lepší než zvířata, ptá se Taylor. Je pravdou, že lidé jsou vybaveni jinými kapacitami než zvířata, avšak je to snad znamením převahy? Kapacity, kterými disponují zvířata (např. rychlost běhu geparda) či rostliny (např. síla fotosyntézy v listech), člověk postrádá a je to snad důvod k přijetí jejich nadřazenosti nad člověkem? Odpovědí může být tvrzení, že kapacity zvířat či rostlin nejsou tak hodnotné jako lidské kapacity, které činí člověka nadřazeného. Jedinečné vlastnosti člověka jako jsou rozum, svobodná vůle, estetická kreativita, individuální autonomie jsou cennější než kterákoli kapacita zvířat a rostlin. Avšak otázkou je dle Taylora, komu jsou cenné a proč. Uvedené vlastnosti člověka jsou cenné člověku. Jsou zásadním významem pro uchování a obohacení lidské civilizace. Jsou tedy hodnoceny z lidského hlediska jako cenné. Je pravda, že člověk může být lepším matematikem nežli opice, která však je zase lepším lezcem po stromech. Lidé si cení více umění matematiky nežli lezení po stromech, poněvadž pro lidskou civilizaci je schopnost matematiky více žádoucí než stoupaní po stromech. Je však nerozumné hodnotit zvířecí kapacity podle lidských hodnot.⁴³

---

⁴¹ Tamtéž, s. 71.

⁴² Agar, N., *Life's Intrinsic Value*. s. 3.

⁴³ Taylor, P., *Respect for Nature*, s. 129 – 131.

2. 2. 1. 1 Úcta k přírodě jako morální postoj

Taylor v návaznosti na Kanta vykládá platnost morálních zásad. Platnost zásad znamená pro Taylora platnost pro všechny jednotlivce, kteří jsou součástí morálního jednání. Platnost zásad zaručují formální a materiální podmínky. Materiální podmínkou morálních zásad je v případě ekologické etiky úcta k přírodě.⁴⁴ Formálních podmínek je více a Taylor jich rozlišuje celkem pět. Formální zásady musí být obecné, univerzálně použitelné, nestranné, musí být obecným zákonem, tj. ti kteří ji přijali, mohou požadovat, aby byla přijata jako obecný zákon pro všechny, a musí jim být přiznána nejvyšší závažnost.⁴⁵

Morální jednání lidí musí být motivované úctou k přírodě a nikoli náklonností. Pokud člověk pečuje o zvířata či rostliny v přírodě pouze z pocitu náklonnosti, neznamená to, že jeho jednání vyjadřuje morální postoj úcty k přírodě. Pravá úcta k přírodě nastává v případě, že člověk chápe své jednání jako eticky závazné.⁴⁶ Taylor upozorňuje na rozdíl mezi láskou k přírodě a úctou k ní. Něco v přírodě vzbuzuje v člověku pocit krásy, zalíbení a něco naopak vyvolává pocit odpudivosti, ale pokud má člověk úctu k přírodě, tak se neohlíží na své pocity a má zájem o život zvířat a rostlin.⁴⁷

Taylor formuluje čtyři základní morální povinnosti lidí vůči přírodě. Člověk je povinný nepůsobit škodu zvířatům a rostlinám.⁴⁸ Člověk má povinnost minimalizovat své zásahy v přírodě, aby mohla zvířata a rostliny svobodně žít ve svém přirozeném prostředí.⁴⁹ Člověk nesmí zneužívat

---

⁴⁴ Tamtéž, s. 25.

⁴⁵ Tamtéž, s. 27.

⁴⁶ Tamtéž, s. 85 – 86.

⁴⁷ Tamtéž, s. 90 – 91.

⁴⁸ Tamtéž, s. 172 – 173.

⁴⁹ Tamtéž, s. 173.

důvěřivost organismů, tzn. nenastrahovat pasti na zvířata.⁵⁰ Člověk je povinen obnovovat spravedlivý vztah mezi ním a ostatními organismy na Zemi, pokud selžou předchozí povinnosti.⁵¹

Je důležité upozornit na skutečnost, že dle Taylora člověk sám má právo bránit se v případě, že je ohrožován jiným organismem a to i tím způsobem, který by znamenal zánik organismu.⁵² Sebeobrana podporuje skutečnost, že všechny živé bytosti mají stejnou vnitřní hodnotu.⁵³

2. 2. 1. 2 Argumenty pro biocentrismus

Celá biosféra Země a role člověka v ní jsou obsaženy v jednotném vidění světa. Biocentrický výhled poskytuje obecnou mapu přirozeného světa, což lidem umožňuje vidět, kde se nachází a jak se hodí do celkového schématu věcí. Lidská historie, kultura, způsoby života, individuální hodnoty jsou zobrazovány na širším pozadí přírodního prostředí a evoluční změny.⁵⁴ „We come to see how all that gives meaning to human existence is made possible by the surrounding conditions of life and nature.“⁵⁵

Z hlediska biocentrismu vidí člověk sám sebe jako biologickou bytost. I přes lidské specifické schopnosti a přes lidskou jedinečnost si je člověk plně vědom, že je jedním z druhů zvířat. Tento biologický aspekt lidské existence klade určité požadavky a omezení ve vztahu k přírodě. Perspektiva biocentrického výhledu také odhaluje lidem význam ekologické situace. Lidé jsou si vědomi, že jsou nedílnou součástí světového řádu společně s druhy, se kterými sdílí Zemi. Světový řád je funkčně provázaná

---

⁵⁰ Tamtéž, s. 179.

⁵¹ Tamtéž, s. 186 – 187.

⁵² Tamtéž, s. 264 – 265.

⁵³ Tamtéž, s. 268.

⁵⁴ Tamtéž, s. 156.

⁵⁵ „Vidíme, že vše co dává smysl lidské existenci, je umožněno okolními podmínkami života a přírody.“ Tamtéž, s. 156.

jednotka. Lidé se neliší od ostatních. Koncentrovaná pozornost na konkrétní organismy odhalí, že lidé sdílí stejnou funkci jako ony organismy. Stejně jako lidé jsou i jiné organismy teleologickým centrem života.⁵⁶

Prvním krokem k biocentrismu musí být změna v lidském morálním přesvědčení. Tato vnitřní změna je sama o sobě psychologickou možností, která je uskutečnitelná, i když zároveň obtížná. Taylor upozorňuje, že nelze zaměňovat pojmy obtížné a neproveditelné.⁵⁷ „Nothing prevents us from exercising our powers of autonomy and rationality in bringing the world as it is gradually closer to the world as it ought to be.“⁵⁸

2. 2. 2 Teze biocentrismu

Stanovisko biocentrismu lze shrnout do čtyř tezí. První tezí je přesvědčení, že všichni členové homo sapiens sapiens jsou rovnocennými bytostmi a tudíž mají všichni stejné právo na život a bytí na Zemi. Druhou tezí jest přesvědčení o vzájemně propojených souvislostí Země. Země nemá ustálený, konzistentní charakter, ale je živoucím proměnlivým životem. Když člověk nastartuje své auto, tak svým úkonem spustí řadu následujících událostí – výfukové plyny se dostanou do ovzduší, vozovka zasahuje do krajiny a kola aut zabíjí bytosti. Třetí teze požaduje pochopení, že každý člen biotického společenství má stejné právo na život jako ostatní členové a nemusí prokazovat hodnotu svého života, protože ta spočívá v jeho samotné existenci. Každý život má smysl proto, že zkrátka žije. Poslední teze je vyústěním předchozích a její stanovisko zní tak, že přesvědčení o lidské nadřazenosti není ničím jiným než projevem lidského rasismu. Přestože existují dílčí rozdíly mezi druhy bytostí, stále jsou všichni rovnoprávnými bytostmi, které mají právo prožít svůj život plnohodnotně

---

⁵⁶ Tamtéž, s. 156 – 157.

⁵⁷ Tamtéž, s. 312 – 313.

⁵⁸ „Nic nám nebrání uplatňovat naše síly autonomie a racionality k postupnému přiblížení skutečného světa ke světu, jaký by měl být.“ Tamtéž, s. 313.

podle svého druhu. Každý má právo na život, avšak nikoli na věčný život. Podmínkou trvale udržitelného života je skutečnost, že každý život musí jednou skončit. Život je harmonickým celkem vzájemně se doplňujících souvislostí.⁵⁹

2. 2. 3 Kritika biocentrismu

Kritika neantropocentrismu se zakládá ve třech bodech. První kritika spočívá v absurditě zastávání neantropocentrického postoje. Člověk nemůže zaujmout anti-lidskou pozici, protože jeho přirozenost spočívá v sebestředném chování. Na vše pohlíží ze svého stanoviska a zajímá se především o svůj druh ne-li pouze o své okolí. Člověk nemůže vystoupit vně sebe. Jestliže člověk jedná za druhé, pak tak činí ze svého rozhodnutí. Člověk se sám rozhodne, zda se bude starat o druhé, tedy bude jednat z antropocentrického hlediska. Druhou kritikou je názor, že neantropocentrismus je nepřirozený a mohl by vést až k popření lidství. V přírodě je pouze člověk měřítkem dobra a zla. Třetí kritika tkví v názoru, že zamítnutí neantropocentrismu by znamenalo odmítnutí diferenciaci dobra a zla.⁶⁰ Skýbová pokládá otázku, zda může tedy člověk zaujmout anti-lidskou pozici a pohlížet na svět cizíma očima.⁶¹

Paul Taylor zastává názor, že člověk může dojít k objektivnímu poznání. Ačkoli člověk nemůže opustit lidský úhel pohledu, přesto je schopen pochopit, co znamená dobro pro ostatní bytosti. Lidská schopnost porozumět druhým bytostem vychází z možného chápání jiných organismů jako teleologických součástí života. Člověk chápe jiné organismy jako bližní společenství života. Pokud člověk vnímá sebe samého jako součást živoucích bytostí planety, pak je schopen porozumět životu každé

---

⁵⁹ Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 92 – 94.

⁶⁰ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 44 – 45.

⁶¹ Tamtéž, s. 45.

samostatné bytosti.⁶² Aby člověk dosáhl objektivitu ve svém smýšlení, tedy aby ve svém myšlení vystoupil ze sebestředné pozice, musí se oprostit od svých vlastních tužeb a pocitů. Objektivita si vyžaduje neutrální pocity.⁶³

Možnou odpovědí na výše zmíněnou otázku je názor, že právě člověk je schopen zaujmout neantropocentrickou pozici. Člověk se může oprostit od vlastních zájmů a pohlédnout na svět očima druhých bytostí. Je schopen uvědomit si, že zájmy a schopnosti kupříkladu psa jsou jiné než zájmy a schopnosti jeho vlastní.⁶⁴ „Znamená to, že jsme schopni praktického vystoupení ze svého středu, ne úplného teoretického objektivního poznání světa.“⁶⁵

S obavou kritiků, že by člověk ztratil svou lidskou důstojnost uznáním rovnosti ostatních tvorů, se dá také polemizovat dle Skýbové. Neantropocentrický postoj může být chápán jako naopak hluboce morální, poněvadž při úvahách o hodnotě druhých jde především o rozšíření morálních ohledů lidí. Neantropocentrismus neznámá, že člověk zanevře na ostatní lidi a vezme člověku jeho výjimečnost.⁶⁶ Rovnost bytostí požadovaná neantropocentristy neznámá opuštění půdy mezilidské etiky. Rovnost znamená rovné právo na život, což především znamená, že lidstvo není oprávněno zneužívat zvířata.⁶⁷ „Je sice pravda, že člověk je jedinečný, avšak je také pravda, že každé jednotlivé zvíře je svým způsobem jedinečné – a platí to i pro identická dvojčata.“⁶⁸ Neantropocentrismus je umožněním skutečně lidského: „jen člověk je schopen respektovat práva živočichů a rostlin na život a rozvoj. Čím více člověk rozvíjí svou schopnost

---

⁶² Taylor, P., *Respect for nature*. s. 125.

⁶³ Tamtéž, s. 126.

⁶⁴ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 47.

⁶⁵ Tamtéž, s. 47.

⁶⁶ Tamtéž, s. 48 – 49.

⁶⁷ Tamtéž, s. 50.

⁶⁸ Bekoff, M., *Na zvířatech záleží*. s. 74.

identifikovat se se zájmy živočichů a rostlin, tím více prokazuje svou odlišnost a výjimečnost.“⁶⁹

Ani obava o odmítnutí rozlišování dobra a zla není relevantní, protože dle Skýbové „neantropocentrismus chápaný jako morální programový postoj předem předpokládá rozlišení dobra a zla a teprve z něj je postulován, toto rozlišení je i cílem“.⁷⁰

2. 2. 4 Přednosti a slabiny antropocentrismu a biocentrismu

Kolářský se v článku *Filosofický význam současné ekologické krize* zabývá klady a zápory antropocentrické a biocentrické koncepce za účelem vymezení hranic kritiky vůči antropocentrismu.

Předností antropocentrismu je odvolání se na lidské zájmy, což je snadno přijatelné. Hlavními argumenty antropocentrismu jsou důvody, proč by měl člověk chránit vše kolem sebe. Bude-li člověk chránit přírodu, pak bude mít výhody plynoucí z přírody – v oblasti ekonomie, zdravotnictví, estetiky atd. Uškodí-li člověk přírodě, pak ponese následky sám spolu s ostatními lidmi. „Přesvědčivost antropocentrické argumentace může být podpořena tím, že se opírá o fakt, že člověk sám sebe zakouší jako zdroj jednání a jako střed světa.“⁷¹ Ekologické problémy nejsou vždy důsledkem vědomé lidské činnosti, tedy člověk nestojí přímo ve středu světa. Předností antropocentrismu je dále skutečnost, že v ekologické krizi může být pouze člověk nápomocen a také se nejedná o stanovisko, které si klade nesplnitelné nároky. Jedná se o stanovisko, které podporuje lidská práva, svobody a důstojnost člověka, jak velí západní tradice.⁷²

---

⁶⁹ Kolářský, R., *Etika životního prostředí a kritika antropocentrismu*, in: *Filosofický časopis*, č. 1, 1997, s. 83.

⁷⁰ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 51.

⁷¹ Kolářský, R., *Filosofický význam současné ekologické krize*. s. 111.

⁷² Tamtéž, s. 111.

Slabinou antropocentrismu je nahlížení na vše v přírodě pouze z lidského úhlu pohledu, beroucí v potaz pouze lidské zájmy a potřeby. Nedoceňuje nastavené podněty ze strany ekologické krize, aby se lidé snažili pohlížet na vše kolem sebe i s ohledem na zájmy a potřeby ostatních bytostí. Nedoceňuje schopnost člověka ocenit přírodu. Je fixován na představu sebe-střednosti člověka a tím je v rozporu sám se sebou. „Člověk v jeho pojetí poklesá na úroveň tvora, který se od ostatních odlišuje pouze tím, že více a chytřeji využívá přírodu.“⁷³ Člověk tedy opouští svou pozici ze středu světa, kde by měl podle stanoviska stát.⁷⁴

Předností biocentrismu je pohlížet na člověka jako na součást celého biotického společenství a nikoli výhradně jako na součást lidského společenství. Antropocentrismus upozorňuje na odlišnosti mezi člověkem a přírodou, kdežto biocentrismus poukazuje na shody. Poskytuje také nové pojetí jedinečnosti člověka, který je schopen přiznat přírodě vlastní hodnotu a je schopen vzít v potaz zájmy a potřeby ostatních bytostí.⁷⁵

Slabiny biocentrismu vyplývají z kritiky jeho odpůrců. Bývá označován na nehumánní, protože neklade rozdíl mezi hodnotami člověka a kupříkladu mouchy či viru HIV. „Tyto koncepce ale pouze upozorňují, že není morálně únosné ignorovat zájmy ostatních obyvatel Země jen z toho důvodu, že to nejsou lidské zájmy, či proto, že jejich respektování nepřináší lidem žádný užitek.“⁷⁶

2. 2. 5 Současné vnímání zvířat

Důvod zaslouženého respektu ze strany člověka ke zvířatům tkví v nalezení paralel ve vlastnostech mezi člověkem a zvířetem.⁷⁷ Je důležité

---

⁷³ Tamtéž, s. 112.

⁷⁴ Tamtéž, s. 112.

⁷⁵ Tamtéž, s. 112 – 113.

⁷⁶ Tamtéž, s. 113.

⁷⁷ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 87.

uvědomit si, že emocionální projevy zvířat nejsou závislé či podmíněné jejich inteligencí. Důkazy získané z terénních výzkumů potvrzují, že zvířata mají bohatý emocionální život. Mylná je představa o implikaci vlastností jednoho druhu zvířat na všechny druhy obecně. Neznamená, že když se pes nestará o štěňata společně s fenou, že to obdobně funguje v celé říši zvířat. Pro příklad lze vzít v potaz vlky, kteří se starají o svá mláďata společně. Ani v rámci jednoho druhu zvířat nelze hovořit o totožných pocitech každého z nich.⁷⁸

Jaký je tedy důvod nemístného, krutého zacházení se zvířaty i přes blízkou příbuznost? „Chov zvířat pro obživu jsme změnili na „výrobu“, v níž zvířata používáme jako materiál, u kterého si není třeba dělat starosti s uspokojením sociálních a jiných potřeb, pokud tento materiál udržíme naživu.“⁷⁹ Tradiční lidská představa farmy, kde se idylicky pasou zvířata, je velmi zkreslená a má velmi daleko ke skutečnosti. Kvůli rozmachu velkochovu a pásové výrobě se z malých farmářů zvenkova stali obchodníci, jejichž jediným zájmem je uspět na trhu, uspět v konkurenčním boji, tudíž se snaží co nejvíce ušetřit na úkor zvířat – prostory, způsob zacházení, krmení atd.

Vznikla hnutí na ochranu zvířat bojující proti krutým zacházením, mezi jejímiž mluvčími stál a stále stojí Peter Singer, který vytvořil etické argumenty na jejich obranu.⁸⁰

2. 3 Peter Singer

Australský filosof Peter Albert David Singer (1946) je známý především jako jeden ze zakladatelů moderního hnutí za práva zvířat. Singerovy práce v oblasti aplikované etiky společně s jeho politickým

---

⁷⁸ Moussaieff, M. J., *Když sloni pláčou*. s. 16 – 27.

⁷⁹ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 87.

⁸⁰ Tamtéž, s. 88.

aktivismem byly prostoupené utilitarismem, který se vyznačuje přesvědčením, že činy jsou správné nebo špatné v závislosti na rozsahu, v jakém podporují štěstí nebo prevenci bolesti. Napsal velmi vlivné knihy *Animal Liberation* (1975) a *Practical Ethics* (1979). Publikace *Osvobození zvířat* významně přispěla k růstu hnutí za práva zvířat, neboť upozornila na špatné zacházení se zvířaty ve velkochovech a vědeckých výzkumech, což přimělo etické filozofy zajímat se o morální stav zvířat. Nejdůležitějším filosofickým příspěvkem knihy bylo Singerovo zkoumání pojmu speciesismus – myšlenky, že druhová příslušnost by měla být relevantní pro morální status. Singer naopak tvrdil, že všechny bytosti, které jsou schopny požitků nebo utrpení, si zaslouží, aby byly jejich zájmy vzaty v úvahu při jakémkoli morálním rozhodování, které se jich týká.⁸¹

Jádrem Singerových názorů je myšlenka, že všichni tvorové jsou si rovni bez ohledu na druhovou příslušnost, tedy nezáleží na tom, zda se jedná o člověka či mimolidskou bytost. Pokud dochází k vyzdvihování jednoho druhu nad ostatní, pak se jedná o druhovou nadřazenost či jinak druhovou diskriminaci, kterou autor označuje speciecismem.⁸² Diskriminace na základě druhové příslušnosti je srovnatelná s diskriminací rasovou či sexismem a autor mnohokrát přirovnává vztah mezi člověkem a zvířetem ke vztahu bělocha s černochem. Jak bude uvedeno později, Singer do svého okruhu morálních ohledů zahrnuje říši zvířat, nikoli všechn svět, jak je tomu u Schweitzera, který zastává názor, že „pouhá“ ochrana zvířat nepostačuje, je zapotřebí ochrana celé Země.⁸³

Před samotným představením obrany zvířat ze strany Singera, je neméně důležité uvést jeho obecnou představu o etice, kterou popisuje

---

⁸¹ Dostupné z: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1053194/Peter-Singer>>

⁸² „Speciesismus, termín zavedený britským psychologem Richardem Ryderem, odráží předpojatý postoj (...), který jedince nehodnotí na základě jejich individuálních povahových rysů či charakteristik, ale na základě jejich příslušnosti k určité skupině – v tomto případě ke druhu (species = druh).“ Bekoff, M., *Na zvířatech záleží*. s. 61.

⁸³ Kohák, E., Předmluva. In: Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 6 – 10.

v díle *Practical Ethics*. Singer rozlišuje mezi dvěma klíčovými oblastmi, co vše spadá do etiky a co již nikoli.

Podle Singera není možné chápat etiku pouze v náboženském kontextu, ba naopak hovoří o etice nezávisle na náboženství. Někteří teisté zastávají názor, že etika není možná bez náboženství, neboť o tom co je dobré či nikoli rozhoduje Bůh. Tento teistický názor vyvrátil již Platón, když poukázal na skutečnost, že Bůh schvaluje již vykonané dobré skutky, tedy neudává dobro skutků tím, že je schválí. Schválení od Boha má charakter libovůle, s čímž se pojí problematické dilema. Kdyby Bůh schválil zabíjení, pak by bylo zabíjení dobré. Odpovědí některých teistů je tvrzení, že Bůh je dobrý, a proto by neschválil nic zlého. Avšak tvrzení o dobrotě Boha vede k otázkám, proč je Bůh dobrý. Může být dobrým, protože sám sebe schvaluje? Pojítkem mezi etikou a náboženstvím byl tradičně názor, že úkolem náboženství bylo zdůvodnit správnost skutků. Náboženství odůvodnilo správnost jednání tím, že ctnostní lidé budou za své jednání odměněni nadpozemskou blažeností. Singer upozorňuje, že etické chování nevyžaduje víru, protože většina lidí oplývá laskavostí a soucitem vůči druhým lidem, a to je zdrojem etiky.⁸⁴

Etika také není systémem, který je dobrý v teorii, ale v praxi zaostává. Někteří lidé věří, že etika je v reálném světě nepoužitelná. Předpokládají, že etika je systémem krátkých a jednoduchých pravidel jako „Nelži“, „Nekrad“, „Nezabíjej“, které v složitých problémech života nepomohou. Lhát je sice špatné za běžných okolností, ale například lhát o úkrytu Židů v dobách nacistického Německa bylo nepochybně správné.⁸⁵ Selhání funkce krátkých pravidel se nemůže považovat za selhání etiky jako celku. Jedná se o selhání pouze jednoho z pohledů na etiku. Deontologové zastávající názor,

---

⁸⁴ Singer, P., *Spisy o etickom žití*. s. 22.

⁸⁵ Podle utilitaristů je lhaní dobré v závislosti na výsledku. Singer, P., *Spisy o etickom žití*. s. 21 – 22.

že etika je systémem pravidel, mohou zachránit svou pozici tím, že naleznou složitější a konkrétnější pravidla, která nebudou v rozporu mezi sebou. Dalším etickým pohledem je konsekvencialismus, který začíná s cíli a nikoli pravidly. Posuzuje chování podle jeho důsledků. Nejznámější teorií konsekvencialismu je utilitarismus. Chování je správné, pokud způsobuje co nejvíce štěstí všem stranám.⁸⁶ Singer vychází z pozice konsekvencialismu a předpokládá, že morální soud musí brát v potaz zájmy všech zúčastněných, tzn. zájmy všech, kterých se soud týká. Je přesvědčený, že každý člověk nese odpovědnost za následky.⁸⁷

Etika také není relativní a není záležitostí subjektivního vkusu nebo názoru.⁸⁸

Etika je univerzální, avšak morální názory univerzální platnost nemají, poněvadž záleží na okolnostech. Při utváření si morálního úsudku musí člověk vystoupit vně sebe a opustit osobní preference.⁸⁹ „Etika si vyžaduje aby smesapovzniesli nad „ja“ a „ty“ smerom k univerzálnemu zákonu, zovšeobeciteľnému úsudku a pozícii nezaujatého pozorovateľa, nech to už nazveme akokoľvek.“⁹⁰ Singer zastává názor, že univerzální hledisko etiky poskytuje důvody, které jsou přesvědčivé, i navzdory své možné vyvrátitelnosti, k zaujmutí všeobecně platného utilitaristického stanoviska. Pokud člověk uzná, že morální úsudky musí být univerzální, pak musí uznat také skutečnost, že jeho vlastní zájmy nemůže stavět nad zájmy druhých jen proto, že se jedná o jeho vlastní zájmy. Jestliže chce člověk smýšlet eticky, pak musí svou přirozenou starost o vlastní zájmy rozšířit o zájmy druhých. Dále musí člověk vzít v potaz zájmy všech při svém rozhodování a myslet na co největší maximalizaci zájmů druhých, které ovlivní svým

---

⁸⁶ Singer, P., *Practical ethics*. s. 2 – 3.

⁸⁷ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 88.

⁸⁸ Singer, P., *Practical ethics*. s. 5 – 7.

⁸⁹ Singer, P., *Spisy o etickom žití*. s. 28.

⁹⁰ Tamtéž, s. 28.

rozhodnutím. Člověk se musí ve svém jednání pokusit o co nejlepší možné následky pro všechny. Utilitarismus tedy tvoří stavební kámen, ke kterému člověk dospěje, když zevšeobecní své rozhodování.⁹¹

2. 3. 1 Tradiční názor na postavení zvířat

Autor se ve svých dílech pokouší změnit odpradávná přetrvávající názor, že zvířata jsou služebníky člověka. Prapůvod poddanské myšlenky lze hledat v předkřesťanském světě, v době starověkého Řecka a v tradici judaismu, odkud se nepříznivý postoj ke zvířatům přenesl v rukách křesťanství do celého světa.⁹² Vývoj názorů na postavení zvířat lze dělit do tří historických období – doba předkřesťanská, etapa křesťanství a čas novověku. Nutno podotknout, že přijatelnější názory na říši zvířat přišly s dobou, kdy se společnost odpoutávala od církví udávaných názorů.

2. 3. 1. 1 Předkřesťanská doba

Předkřesťanskou dobu určovala židovská představa o stvoření světa zakotvená ve Starém zákoně. Bůh promluvil k Adamovi a Evě: „Plodtež se a rozmnožujte se a naplňte zemi a podmaňte ji a panujte nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským i nad všelikým živočichem hýbajícím se na zemi.“⁹³ Bůh stvořil člověka k obrazu svému a okolní živý svět má člověku sloužit. Po zhřešení člověka bylo přípustné zabíjet zvířata a Adam s Evou byli dokonce oblečeni do zvířecích kůží před vyhnáním z ráje. Následovala velká potopa světa, po které dostal Noe od Boha požehnání k nadvládě nad mimolidským světem.⁹⁴

S myšlenkou křesťanské příčiny panského postoje nad přírodou přišel i Lynn White mladší, který upozorňoval na to, že Bible se zajímá pouze o

---

⁹¹ Tamtéž, s. 29 – 30.

⁹² Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 201 – 202.

⁹³ Gn 1,28.

⁹⁴ Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 202 – 203.

člověka a mimolidské bytosti spolu s přírodou jsou předmětem zájmu pouze jako služebníci člověka. Podle Lynna Whita zapříčinil ekologickou krizi Bůh svou výzvou směřovanou na člověka o podmanění si země.⁹⁵ „Hence we shall continue to have a worsening ecologic crisis until we reject the Christian axiom that nature has no reason for existence save to serve man. Since the roots of our trouble are so largely religious, the remedy must also be essentially religious, whether we call it that or not. We must rethink and refeel our nature and destiny. The profoundly religious, but heretical, sense of the primitive Franciscans for the spiritual autonomy of all parts of nature may point a direction.“⁹⁶ Lynn White tedy navrhuje vzít v potaz myšlenky Františkánů, kteří mají smysl pro duchovní autonomii všech částí přírody.

Ovšem je nutno podotknout, že Lynn White nevysvětlil, proč se Boží výzva projevila až na konci 18. století v době objevů techniky.⁹⁷

Dle Singera druhou představou určující chod předkřesťanské doby byla tradice starověkého Řecka, v níž dominoval názor Aristotela.⁹⁸ Aristoteles popisuje svůj názor na zvířata v díle *Politika*. V rozlišení člověka a zvířete Aristoteles připomíná význam lidské řeči, kvůli které jsou lidé předurčeni k životu v obci. „Jestzjevno, proč člověk jest bytostí určenou pro pospolitý život více než každá včela a každý stádový živočich.“⁹⁹ Řečí disponuje ze všech živočichů pouze člověk a má tudíž nástroj pro vyjádření pocitu prospěšnosti a škodlivosti a s tím související spravedlnosti či nespravedlnosti. Člověk má jako jediný živočich smysl rozlišovat dobro a zlo

---

⁹⁵ Kohák, E., *Závod s časem*. s. 7.

⁹⁶ „Proto musíme nadále snášet zhoršující se ekologickou krizi, a to až do chvíle, kdy odmítneme křesťanský axiom, že příroda nemá jiný smysl, než sloužit člověku. Vzhledem k tomu, že kořeny naší krize jsou do značné míry náboženské, musí být i lék v podstatě náboženský, ať už říkáme, že nikoli. Musíme znovu promyslet naši podstatu a určení. Hluboce náboženský, ale kacířský smysl primitivních františkánů pro duchovní autonomii všech částí přírody mohou ukázat směr.“ Dostupné z: < <http://www.uvm.edu/~gflomenh/ENV-NGO-PA395/articles/Lynn-White.pdf>>

⁹⁷ Kohák, E., *Závod s časem*. s. 8.

⁹⁸ Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 204.

⁹⁹ Aristoteles. *Politika*. s. 40.

a je schopen poznat právo a bezprávi, proto je určen k pospolitému životu v obci, domácnosti. Ostatní živočichové disponují pouze hlasem, kterým jsou schopni vyjádřit pocit libosti či nelibosti. Přirozenost živočichů spočívá ve schopnosti cítit bolest či libost a prostřednictvím hlasu si mohou pocity předávat mezi sebou navzájem.¹⁰⁰ Aristoteles definuje živočicha jako spojení duše a těla, přičemž jedno vládne druhému. Duše zastupuje vládu pána, rozumu a politika. Pro tělo je přirozeně dobré, vládne-li mu duše. Vztah mezi člověkem a zvířetem je obdobný. Pro zvířata je dle Aristotela přirozeně dobré pro jejich zachovu, vládne-li jim člověk.¹⁰¹ Zastával názor, že rostliny mají sloužit potřebám zvířat a zvířata zase potřebám lidí. Krotká zvířata mají sloužit zejména k obživě a divoká zvířata vedle obživy k výrobě šatů a nástrojů.¹⁰²

Aristoteles byl tedy přesvědčený o nadřazeném vztahu člověka ke zvířatům, která považoval za služebníky lidstva. Ačkoli myslitel nerozlišoval mezi zvířetem a člověkem, o čemž svědčila jeho definice člověka jako racionálního zvířete, přesto mu společný původ nepostačoval k uznání rovných zájmů. K lepšímu pochopení Aristotelova názoru na oprávněnou vládu člověka nad zvířaty je na místě zmínit jeho názor na otroctví člověka, který se v roli otroka již narodil. Aristoteles uznával, že otrok byl člověk schopen cítit jak bolest, tak slast, ovšem schopnost, která mu jakožto otrokovi chyběla, byla dostatečná rozumová schopnost, tudíž musel být podřízen svobodnému člověku. Pokud byly odlišné rozumové schopnosti lidí důvodem pro vládu svobodných lidí nad otroky, pak byla nadmíru jasná nadvláda lidí nad zvířaty.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 40.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 44.

¹⁰² Tamtéž, s. 50.

¹⁰³ Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 202 – 205.

2. 3. 1. 2 Křesťanství

Křesťanství jako pojítka židovské a řecké tradice vznikalo na pozadí římského světa, ve kterém byly hry zabíjení zvířat považovány za formu nejlepší zábavy. Křesťanství přineslo do římského světa zásadní myšlenku, že život člověka a pouze člověka je posvátný, z čehož vyplývá ohleduplný přístup i například k nenarozenému dítěti avšak do vztahu ke zvířatům byla zasazena další rána, která všechny utvrdila v jejich názoru na podřízené, služebné postavení mimolidských bytostí.¹⁰⁴ Z římských her byli sice vyloučeni lidé po příchodu křesťanských myšlenek, avšak zvířata zůstala za hranicemi ohledů.¹⁰⁵

Biblická tradice udržovala představy o zvířatech jako podřízených člověku. V Písmu jsou zvířata představena jako služebníci, kterým dává člověk jména, čímž dává najevo svou svrchovanost nad nimi, může je jíst a také je použít jako oběť Bohu.¹⁰⁶ Na druhou stranu je nutné zmínit skutečnost, že pojídat zvířata mohl člověk až po zhřešení. Před prvotním hříchem měl člověk pojídat bylinky a ovoce obdobně jako zvířata měla jíst zelené byliny.¹⁰⁷

Jedním z křesťanů, kteří přistupovali ke zvířatům pozitivněji, byl svatý František z Assisi. Svatý František žil ve středověké době a měl nemalý vliv na duchovní vývoj křesťanské Evropy. Le Goff v knize o sv. Františku zmiňuje na několika místech jeho láskyplný přístup ke zvířatům. „Byl přítelem a bratrem všem tvorům a všemu stvořenému, šířil kolem sebe tolik starostlivosti, tolik bratrského pochopení vůči všem (...)“.¹⁰⁸ Le Goff se zmiňuje o životopisci Tomáši, který popsal Františkův život jako prodchnutý

---

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 205 – 207.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 208.

¹⁰⁶ Srov. Gn, 1,28; Gn 2,19; Gn 9,3; Gn 22,13.

¹⁰⁷ Srov. Gn 1,29-30.

¹⁰⁸ Le Goff, J., *Svatý František z Assisi*. s. 33.

láskou, jak k chudým lidem, tak právě ke zvířatům a především k ovčím a jehňatům. Dokonce František vykoupil ovce a jehňata za svůj plášť, aby je ušetřil smrti.¹⁰⁹ Ve své básni *Píseň bratra Slunce* František demonstroval svou lásku ke všemu stvořenému včetně zvířat a považoval vše kolem sebe za své bratry, za něž děkoval Bohu.¹¹⁰ Ve svém životě byl otevřený lásce ke všem tvorům a nastolil tak jakýsi pozitivní program, kterým pronikala radost namísto smutku. Obraz středověkého mnicha totiž korespondoval se smutkem a pláčem, avšak právě tomuto obrazu se snažil netradiční František vyhnout, čímž pozměnil křesťanské cítění. „Tím, že křesťanské spiritualitě zpřístupnil (...) laickou lidovou kulturu venkovského folkloru obklopeného zvířaty a přírodním prostředím, shodil ten mimořádný františkán poklop, jímž kněžská kultura zatížila starou tradiční kulturu.“¹¹¹ Sv. Františka vzpomíná ve svém díle i Singer a poskytuje možný důvod Františkova pojídání zvířat i přes veškerou lásku, kterou k nim mnich choval. „Jestliže milujeme skály, stromy, rostliny, slavíky a voly stejně silně, můžeme přestat rozpoznávat jejich základní odlišnosti, zejména rozdíl v úrovni jejich schopnosti vnímat.“¹¹² Nedostatečná racionální reflexe univerzální lásky, jako tomu bylo u Františka, může vést naopak k neblahému konci. Člověk si začne říkat, že pro jeho přežití je důležité jíst, a pokud nelze zabít nic, co miluje, pak tedy není možné jíst a přežít, tudíž nakonec je jedno, co člověk zabije. To byl zřejmě případ sv. Františka, který pojídal zvířata a neudával ani zákazů jejich požívání přes všechnu lásku, kterou k nim pociťoval.¹¹³

---

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 64.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 74.

¹¹¹ Tamtéž, s. 82.

¹¹² Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 213.

¹¹³ Tamtéž, s. 213.

2. 3. 1. 3 Novověk

Renesance přístup ke zvířatům také nijak nezměnila a zaobírala se výhradně člověkem, který stál v centru vesmíru a byl nositelem důstojnosti a hodnot. Zatlučení posledního hřebíku do rakve provedl dle Singera Descartes - křesťan a završil tak dlouholetou křesťanskou doktrínu. Lidé měli podle Descarta na rozdíl od zvířat nesmrtelnou duši a vědomí, tudíž ze zvířat se staly pouhé stroje bez schopnosti cítit. Zvířata byla složitými nástroji pocházející z dílny samotného Boha.¹¹⁴ V díle *Rozprava o metodě* Descartes upozorňuje na podobnou anatomii mezi lidmi a zvířaty. Dokonce vyzývá neznalce v oblasti anatomie, aby si rozřízli srdce zvířete a přesvědčili se o podobnosti.¹¹⁵ Přesto přirovnává zvíře ke stroji, „kdyby existovaly takové stroje, jež by měly orgány a vnější vzhled opice nebo jiného nerozumného zvířete, měli bychom důvod se domnívat, že by byly ve všem stejné povahy jako tato zvířata“.¹¹⁶ Kdyby byla obdobná situace vztažená k lidem, pak by bylo vždy znatelné, že se nejedná o lidi, nýbrž pouze o stroje. Stroje by za prvé neuměly používat řeč ve smyslu různého skládání slov, jak činí lidé a za druhé by bez rozumu nebyly schopné zvládat veškeré činnosti, ke kterým je zapotřebí vědomí. Oba dva důvody rozdílnosti mezi strojem a člověkem vztahuje Descartes na zvířata a odlišuje je tak od lidí.¹¹⁷ Z neschopnosti řeči u zvířat myslitel vyvodil, že postrádají rozum, „že ho nemají vůbec, a že to příroda v nich působí sestavením orgánů: právě jako hodiny, složené jen z koleček a per, mohou počítat hodiny a měřit čas přesněji než my s veškerou svou rozumovostí“.¹¹⁸

---

¹¹⁴ Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 214 – 216.

¹¹⁵ Descartes, R., *Rozprava o metodě*. s. 35.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 41.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 41 – 42.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 42.

Od dob Descarta kdy byla zvířata v morálních ohledech na úplném dně, o čemž svědčily hrubě prováděné experimenty a pitvy, se mohla jejich situace nadále jen zlepšovat.¹¹⁹

Byly to ony na první i druhý pohled krutě vyhlížející experimenty zvířat, které paradoxně dopomohly k ohleduplnějšímu přístupu ke zvířatům. Pokusy změnily pohled lidí ve chvíli, kdy odhalily podobnost fyziologické soustavy zvířat s lidským tělem. Voltaire v rámci kritiky Descarta nazval barbary lidi, kteří se zálibou zaživa prováděli pitvy na psech. Vždy byl výsledek stejný, a to nález totožných orgánů, kvůli nimž jsou psi schopni cítit bolest a utrpení jako lidé.¹²⁰ „Jaká ubohost, jaká chudoba ducha tvrditi, že zvířata postrádají vědomostí a citu, že provádějí své výkony stále týmž způsobem, že se ničemu nenaučí, nic nezdokonalí atd.“¹²¹

Postupem času tedy dostala zvířata uznání, že i oni mohou cítit bolest, a tudíž si zaslouží právo morálních ohledů. Ovšem nedošlo k tak radikálnímu obratu, jak by se na první pohled mohlo zdát. Došlo k proměně postoje v tom smyslu, že se začalo se zvířaty zacházet ohleduplněji, ovšem k využívání docházelo stále bez výjimky. Bezpochyby se však obraz doby osvícenství vyznačoval větší mírou laskavosti, ohleduplnosti, kultivovanosti, do čehož byla zahrnuta i mimolidská říše. Devatenácté století navazovalo na ducha doby předchozí a přineslo dlouho očekávané praktické zlepšení podmínek zvířat ve formě zákonů zakazující samovolnou krutost páchanou proti nim. Došlo k zásadnímu uvědomění si lidí za podpory evoluční teorie Darwina, že jsou sami zvířata.¹²² Dále podal Darwin srovnání mezi člověkem a zvířetem a dospěl k závěru, že mentální schopnosti u člověka

---

¹¹⁹ Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 216 - 217.

¹²⁰ Tamtéž, s. 217.

¹²¹ Voltaire., *Filosofický slovník čili rozum podle abecedy*. s. 275.

¹²² Darwin vědecky dokázal, že náboženská víra o stvoření je mylná. Fakta tehdy stačila k tomu, aby se církevní představenstvo začalo obávat a napadat Darwinovu teorii, dle které se druhy vyvíjely podle přírodních podmínek nikoli za působení stvořitele. Knotová, R., *Charles Darwin*. s. 56 – 59.

lze vidět vyvinuté i u nižších živočichů. Darwinova teorie byla převratnou myšlenkou, která měla pevné vědecké základy, a jakékoli zpochybnění naráželo na odpor ve formě důkazů.¹²³

„Pouze ti, kdo preferují víru náboženskou před vírou založenou na rozumu a důkazu, mohou stále trvat na tom, že člověk je miláčkem vesmíru nebo že zvířata byla stvořena proto, aby mu sloužila jako potrava, nebo že nad zvířaty máme božskou autoritu spolu s božím povolením k jejich zabíjení.“¹²⁴

V tuto chvíli by se mohlo zdát, že tyranii páchané na zvířatech odzvonilo, ovšem nebylo tomu tak. Je na místě povšimnout si, že ačkoli autoři pišící od konce osmnáctého století byli již nastaveni na vlnu uznání práv zvířat, tak se přece jen vyhýbali přiznání, že se nechovají podle svých argumentů hlásajících ochranu zvířat. Až na výjimky se nikdo z autorů neodpoutal od myšlenky druhové nadřazenosti, poněvadž většina prakticovala nejčastější projev nadřazenosti - požívání zvířat, tedy připustila zabití pro svůj vlastní požitok. Ospravedlnění hledali autoři (například William Paley, lord Chesterfield, Benjamin Franklin) u Boha, jiní přiznali svou slabost či se odvolávali na přírodní zákon – silnější přežije. Závěrem k historickému přehledu je nutno dodat, že lidské přesvědčení o panském postoji v přírodě se sice změnilo oproti předchozím dobám, nicméně využívání zvířat pokračuje i nadále. Teorii lidé znají, ovšem praxe zaostává.¹²⁵ „Morální postoje minulosti jsou příliš zakořeněné v našem myšlení a v našich praktikách, než aby mohly být vyvráceny pouhou změnou poznání sebe sama i jiných živočichů.“¹²⁶

---

¹²³ Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 217 – 221.

¹²⁴ Tamtéž, s. 221.

¹²⁵ O praktikách velkofarem a výzkumných institutů píše P. Singer ve své knize *Osvobození zvířat*, kde dále věnuje několik stran vegetariánství. Tamtéž, s. 221 – 226.

¹²⁶ Tamtéž, s. 226.

2. 3. 2 Rovnoprávnost životů

Singer vychází z radikální pozice zastupující názor, že všechny bytosti jsou si rovné¹²⁷. Ačkoli se jednotliví tvorové liší – muž vs. žena, černoch vs. běloch nebo člověk vs. pes, tak rozdíly neznamenaají rozdílné nároky na zacházení. Je snad jiná míra bolesti v případě odebrání dítěte než odebrání štěněte? Lidé mají schopnost řeči ve smyslu možnosti používat slova, což zvířata nikoli a je to snad důvod pro domněnku, že lidé trpí více, když se mohou bránit slovně? Když by se jednalo o případ hluchoněmé matky, tak by se jí odebralo dítě, přestože se nemůže bránit slovy? Jaký je důvod domnívat se, že zvířeti lze upřít právo být kupříkladu se svým potomkem, když má stejné city jako lidé. Singer hlásá, že žádný z rozdílů mezi různými bytostmi, tedy mezi lidmi a mimolidskými tvory, neopravňuje k nadřazenému zacházení, ačkoli má každý své vlastní potřeby. Každý tvor disponuje svými specifickými potřebami, nicméně každý má stejné právo k jejich naplnění. Ochránci zvířat přiznávají vyšším živočichům čtyři primární potřeby, které musí být dodržovány a nesmí být upírány: volný pohyb v odpovídajícím prostoru; dodržování rytmu dne a noci, práce a odpočinku; neupírání životu ve společenství, stejně tak zachování mateřských pudů a na závěr strava odpovídající přirozeným potřebám konkrétního živočicha.¹²⁸

„Každá představa, že jedna skupina je nejen jiná, nýbrž přirozeně nadřazená druhé, a že z toho může odvozovat zvýhodnění pro sebe a znevýhodnění pro druhé, je rasismus.“¹²⁹ Rovnoprávnost jako výchozí bod není faktem, ale je ideálem v morální oblasti, je normou chování mezi tvory navzájem. Faktickou rovnoprávnost lze stěží hledat i v samotné lidské oblasti. Kohák uvádí příklad, že dělník a chirurg mají ke stejné rovnosti

---

¹²⁷ Viz teze biocentrismu zmíněné výše.

¹²⁸ Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 44 – 45.

¹²⁹ Tamtéž, s. 45.

hodně daleko, ale jde o skutečnost, že oba dva stojí před Bohem na stejné pozici.¹³⁰

Singer zastává názor, že právo ohleduplného zacházení má každý tvor, který je schopen cítit bolest. Každý žijící tvor se snaží udržet naživu a vyvarovat se bolesti, utrpení, což je dostatečným důvodem pro ohleduplnost.¹³¹

Pokud se zvířata jedí navzájem, proč by člověk nemohl jíst je, řekne si člověk. Singer odpovídá, že zvířata nejsou schopna přemýšlet o etice stravování, ale člověk na rozdíl od nich ano. Člověk se nemůže vyhnout odpovědnosti tím, že bude napodobovat zvířata, která nejsou schopna provést volbu změny stravování. Někdy se lidé opírají ve svých tvrzeních o Darwina a jeho koncept přežití silnějšího. Chyba však spočívá v lidském předpokladu, že lidská spotřeba zvířat ke stravování je součástí přirozeného evolučního procesu. Takové tvrzení může být pravdivé za předpokladu, že lidé stále loví potravu, avšak nemá, co dočinění s masovou výrobou domácích zvířat v továrnách.¹³²

Zabití člena našeho druhu není výraznější problémem než zabití člena jiného druhu. Někteří členové jiných druhů jsou osobami a stejně tak někteří členové našeho druhu osobami nejsou. Zabít osobu je horší než zabít bytost, která osobou není. Zabít šimpanze, který je osobou je tedy horší než zabít těžce mentálně postiženého člověka, který osobou není. Lidoopi mohou být nejjasnějším důkazem nelidské osoby. Sebepoznání je mnohdy spojováno s poznáním se v zrcadle. Testování u zvířat se provádí následovně. Když zvíře spí, tak se provede označení na části těla, kterou nemůže vidět jinak než v zrcadle. Když se tedy zvíře podívá do zrcadla a dotkne se označeného obarveného místa, pak je jasné, že vidí samo sebe.

---

¹³⁰ Tamtéž, s. 45.

¹³¹ Tamtéž, s. 45.

¹³² Singer, P., *Practical ethics*. s. 60 – 61.

Zrcadlovým testem mohou projít velcí lidoopi ale také delfíni, sloni či dokonce straky.¹³³ Dětem se podaří projít zrcadlovým testem v osmnácti měsících.¹³⁴

Zrcadlový test může ukázat sebeuvědomění, avšak neprokáže, že zvířata nejsou schopná vědomí si sebe sama v budoucnosti. Psi neprošli zrcadlovým testem, avšak to může být zapříčiněno tím, že se spoléhají spíše na svůj čich než zrak. Mnoho lidí je přesvědčeno, že jejich kočky či psi mají vědomí sebe samých a mají smysl pro budoucnost. Pokud jsou psi i kočky považovány za osoby, pak savci, které lidé používají na jídlo (např. prasata), nemohou být tak vzdáleni od svých příbuzných koček a psů. Jelikož se někteří ptáci zdají být osobami, pak lze předpokládat, že kuře nebude tak vzdálené těmto ptákům. Ve velkých hejnech dokážou kuřata rozpoznat své místo v hierarchii. Neoficiální doklady lidí chovající slepice popisují nedočkavost slepic vyběhnout ven, když jsou zavřené na noc do kurníku, což naznačuje jejich smysl pro budoucnost. Ze zvířat, která se objevují na talířích lidí, se mohou zdát ryby jako nejméně pravděpodobné osoby. Mýtus vypovídající skutečnost, že ryby jsou schopny paměti na pouhé tři sekundy, je chybný. Ukázalo se, že ryba si i po jedenácti měsících pamatuje umístění díry v síti. Pokud jde o bezobratlé živočichy, bylo zpozorováno, že chobotnice si přes velké vzdálenosti odnáší kokosové skořápky vyhozené turisty za účelem postavení ochranného krytu. Není tedy příliš troufalé označení, že chobotnice si je vědoma své budoucnosti a potřeby přístřeší.¹³⁵

Bekoff se ve své knize zabývá vnímáním zvířat, zda mohou zvířata trpět, která zvířata pociťují bolest a také, zda se liší bolest zvířecí od bolesti lidské. Trpět může živočich s jednoduchou nervovou soustavou, jakou má

---

¹³³ Slonice se při pohledu do zrcadla stále dotýkala namalovaného písmena x na svém čele chobotem. Bekoff, M., *Na zvířatech záleží*. s. 78.

¹³⁴ Singer, P., *Practical ethics*. s. 101 – 102.

¹³⁵ Tamtéž, s. 102 – 103.

kupříkladu žížala. Bolest si zvířata pamatují a při setkání s nepřítelem, který jim bolest způsobil, se snaží vyhnout kontaktu s ním. Reakce na bolest se sice liší mezi různými živočišnými druhy, avšak rozdíly se vyskytují i v rámci jednoho druhu. Bekoff upozorňuje, že výzkumníci si nejsou přesně jistí, která zvířata jsou schopna vnímat bolest, avšak vyvracejí představu o nemožnosti cítit bolest například u ryb.¹³⁶ „Při zjišťování, která zvířata opravdu cítí bolest, působí největší potíže pravděpodobnost, že spousta živočichů nemusí cítit bolest přesně stejným způsobem jako my.“¹³⁷

Je obtížné určit, kdy má život jiného tvora smysl sám o sobě. Pokud je špatné zabít osobu, když se tomu dá vyhnout a existuje skutečná pochybnost, zda zabitím tvora nezabijeme osobu, pak je nejlepší ustoupit. Pravidlem je, stejně jako u lovců jelenů, když se něco hýbe v křoví a lovec si není jistý, zda se jedná o jiného lovce či jelena, tak nesmí střílet.¹³⁸

2. 3. 3 Nový etický postoj

Nahradit starou etiku a přistoupit k novému etickému postoji v otázkách života a smrti je předmětem následující kapitoly. Singer navrhuje změnit stará přikázání a připomíná, že se nejedná o trvale platný způsob nápravy etiky. Sám nesouhlasí s definitivní etikou, proto upozorňuje, aby lidé nepřijímali nová přikázání za definitivní.¹³⁹

Prvním přikázáním je připuštění, že hodnota lidského života je proměnlivá. První přikázání dovoluje uznat skutečnost, že život bez vědomí nemá hodnotu. K lidskému životu by se mělo přistupovat na základě eticky relevantních charakteristik, z nichž některé jsou samotnou součástí

---

¹³⁶ Bekoff, M., *Na zvířatech záleží*. s. 83 – 84.

¹³⁷ Tamtéž, s. 86.

¹³⁸ Singer, P., *Practical ethics*. s. 103.

¹³⁹ Singer, P., *Spisy o etickom žití*. s. 206.

existence – vědomí, schopnost mentální, sociální a tělesné interakce s ostatními bytostmi, přání zachovat svůj život.¹⁴⁰

Druhé přikázání zní: nes zodpovědnost za následky svého rozhodnutí.¹⁴¹

Třetí přikázání nabádá k respektování přání člověka žít či zemřít.¹⁴² Člověkem se rozumí bytost schopná vědomí své vlastní existence v čase a dále bytost schopná mít své potřeby a plány v budoucnosti. Uvědomění si své existence v čase znamená, že je určitá bytost schopná obavy o svůj život a také ví, že beztrestným zabíjením druhých bytostí by byl ohrožen její vlastní život.¹⁴³

Čtvrté přikázání zní: přivádějte na svět děti jen, pokud po nich toužíte.¹⁴⁴

Páté přikázání přikazuje nediskriminovat na základě druhové příslušnosti.¹⁴⁵ Jestliže není příslušnost k druhu *Homo sapiens* eticky relevantní, pak vlastnostmi připisovanými člověku, s nimiž souvisí právo na život člověka, mohou disponovat také zvířata. Proto mají zvířata stejné právo na život jako lidé a ukončení jejich života je stejně závažné jako ukončení lidského života. Singer upozorňuje, že dítě bez mozku má méně relevantních vlastností než šimpanz. Přesto je v právním předpisu zakotveno povolení zabít šimpanze a jeho zdravé srdce věnovat člověku, kdežto vzít srdce dítěti bez mozku je považováno za vraždu. Podle nové etiky je zmíněný postoj nesprávný, protože právo na život nemají pouze členové druhu *Homo sapiens*. Právo na život se vztahuje k osobě, avšak

---

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 206 – 207.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 210.

¹⁴² Tamtéž, s. 213.

¹⁴³ Tamtéž, s. 227.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 214.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 216.

všichni členové druhu *Homo sapiens* nejsou osobami a také všechny osoby nepatří k druhu *Homo sapiens*.¹⁴⁶

Singer upozorňuje na rozdíly mezi výrazy osoba a lidská bytost. Osoba je racionální bytostí, schopná sebeuvědomění. Lidská bytost je ekvivalentem k příslušníku druhu *Homo sapiens*. Lidskou bytostí je embryo, dítě narozené bez mozku i nezvratně postižený člověk.¹⁴⁷ Výraz člověk má dva významy, je označením pro příslušníka druhu *Homo sapiens* a označením konkrétní osoby. V případě nenarozeného plodu nelze hovořit o osobě, která je rozumná a uvědomělá, tudíž v raném stádiu těhotenství ženy nelze odsoudit potrat. Lidé neodsuzují ani zabíjení mnohem vyvinutějších forem života (zvířata pro jídlo), proč by tedy měla být odsouzena žena rozhodnutá ukončit těhotenství.¹⁴⁸ Pokud však plod nemá stejné právo na život jako člověk, nemá ho ani novorozenec, který také není rozumnou a uvědomělou bytostí. V tomto bodě však Singer naráží na kritické ohlasy, kterým se pokouší čelit.¹⁴⁹ „Bezmocnost a nevinost dieťaťa druhu *Homo sapiens* nemôže byť ani dôvodom na to, aby sme ho uprednostnili pred rovnako bezmocným a nevinným plodom rovnakého druhu, alebo laboratórnymi potkanmi, ktorú sú z tohto hľadiska rovnako „nevinné“ a voči sile experimentátorov takmer rovnako bezmocné, ako dieťa.“¹⁵⁰

Singer tedy rozlišuje tři skupiny bytostí: bytosti bez vědomí, bytosti cítící s vědomím a osoby. Do první skupiny patří neživé věci společně s rostlinami a živočichy s absencí centrální nervové soustavy. Bytosti bez vědomí nemohou pociťovat slast ani bolest, tudíž nemají hodnotu samy o sobě. Člověk s nimi může zacházet svévolně bez závazků povinnosti. Do

---

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 217 – 218.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 130 – 131.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 154 – 155.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 159.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 160.

druhé skupiny spadají živočichové s centrální nervovou soustavou, kvůli které jsou schopni cítit slast, která má hodnotu sama o sobě. Člověk s nimi má zacházet za účelem maximalizace slasti. Bytosti patřící do druhé skupiny nemají však vědomí sebe samých, neuvažují o minulosti či budoucnosti.¹⁵¹ „Proto mají hodnotu o sobě pouze jako „nádoby“ slasti a lze je individuálně zaměňovat či nahrazovat jednu druhou.“¹⁵² Do třetí skupiny náleží osoby mající vědomí sebe samých, své minulosti a budoucnosti. Člověk má jednat se všemi zúčastněnými v jednání stejně, má brát ohledy na preference zúčastněných. Život osob má hodnotu sám o sobě.¹⁵³

2. 3. 4 Odkaz P. Singera

Singer je v současné době radikálním odpůrcem pokusů na zvířatech, které jsou z většiny případů zbytečné, a poukazuje na přístup lékařů, kteří se řídí heslem: účel světí prostředky, což jim umožňuje vypnout soucit nad pokusnými zvířaty, jelikož pokus povede k dobré věci (zachrání lidský život). Singer nesouhlasí a vyzývá každého k odmítnutí pokusů tím, že přestane kupovat výrobky vzešlé z výroby, jíž předcházely pokusy na zvířatech.¹⁵⁴ „Odmítejme (...), prostě soustavně zaujímejme abolicionistický postoj.“¹⁵⁵ A nejen v oblasti pokusů, ale i v případech velkovýroby potravin. Jak bylo zmíněno výše, Singer píše o nesnesitelné krutosti páchané na zvířatech jak v oblasti velkovýroby, tak v oblasti výzkumů zejména v díle *Osvobození zvířat* a nabádá lidi, aby si zvolili dráhu vegetariánství.¹⁵⁶

---

¹⁵¹ Anzenbacher, A., *Úvod do etiky*. s. 245.

¹⁵² Tamtéž, s. 245.

¹⁵³ Tamtéž, s. 245.

¹⁵⁴ Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. s. 48 – 49.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 49.

¹⁵⁶ Dle Singera je nejlepším důvodem pro přijetí vegetariánství pochopení, že se jedná o vyjádření morálního protestu vůči zacházení se zvířaty jako s věcmi. Singer, P., *Spisy o etickom životě*. s. 80.

2. 4 Úloha filosofické ekologie

Jak odůvodnit dnešnímu člověku nutnost rozšířit své morální ohledy také na zvířata a poukázat na rovné postavení? „Základní princip rovnosti nevyžaduje stejný, nebo dokonce identický, *přístup*, vyžaduje stejné chápání.“¹⁵⁷

Je nutné uvědomit si jakého původu je dnešní ekologická krize zahrnující zacházení s přírodou, s mimolidským světem. Výše byly zmíněné tři modelové příklady vztahu člověka a přírody. Každá etapa obsahovala na první pohled příčinu dnešní krize: předkřesťanství, křesťanství, novověk.

Ovšem je zapotřebí si uvědomit a odborné publikum tak již dávno učinilo, že vztah člověku k okolnímu světu není určen příčinami, nýbrž motivacemi. Člověk je svobodný ve svém rozhodnutí přijmout tu kterou příčinu za svou představu o světě. Pokud člověk žije se zažitou, pevně ukotvenou představou o světě, pak je pochopitelné, že jedná v souladu s touto představou. To, jestli jsou představy dobré či nikoli, je ovšem věcí jinou, tudíž příčinou ekologické krize jsou představy, které si člověk osvojil (představa o vině Descarta, křesťanství). Descartes není příčinou, je představou, výkladem a stejně tak křesťanství. Obecně jde o volbu rozhodnout se, který výklad je přijatelnější, ale nelze hodnotit jejich pravdivost. Způsob volby výkladu záleží na shodě s fakty, díky nimž se některé výklady vyloučí.¹⁵⁸

„Ekologická krize není jen krizí „objektivních“ příčin či „subjektivních“ představ.“¹⁵⁹ Jedná se o krizi lidského bytí ve světě. Úkolem filosofické ekologie není hledání příčin v historii lidstva, ač je oprávněné provádět jejich rozbory, hlavní úlohou je pokus o pochopení světa, utvoření si představy o

---

¹⁵⁷ Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 18.

¹⁵⁸ Kohák, E., *Závod s časem*. s. 8 – 10.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 12.

místě člověka ve světě, tak aby bylo možné harmonické lidské bytí v něm.¹⁶⁰

2. 4. 1 Zahnutí veškerého života

Návodem pro cestu z krizového stavu etiky by mohla být filosofie představená Albertem Schweitzerem, který se dá označit mj. za „předchůdce“ biocentrismu – směru důležitého v procesu zažehnání ekologické krize. Byl to Albert Schweitzer, který se začal zabývat problematikou akceptace života všech bytostí i mimolidských a dotkl se tak problému odnedávna opomíjenému a v dnešní době aktuálnímu. Ačkoli se může zdát filosofie úcty k životu mnohým jako přehnaný sentimentalismus postrádající odbornou oporu, nelze opomenout skutečnost, že na jejím základě vznikl dnešní biocentrismus, proto je důležité připomínat Schweitzerovo poslání.

Význam Schweitzera připomíná také Skýbová v souvislosti se Singerem, který dělicí hranici zasadil mezi nižší a vyšší živočichy. Skýbová se ptá, zda není taková hranice až příliš umělá. „Je poškození savce morálně špatné, zatímco bezdůvodné ničení stromu lhostejné? Vždyť chuť žít nacházíme i u nižších živočichů a minimálně snahu žít také u rostlin.“¹⁶¹ Nezaslouží si tedy život sám o sobě přiřknout hodnotu? Odpovědí je koncepce Schweitzera.¹⁶²

2. 5 Albert Schweitzer

Již v samotných počátcích Schweitzerova uvažování nad stávajícím stavem etiky lze spatřit stěžejní východisko jeho úvah vyplývající z pozice křesťansky založeného člověka. Tedy úcta k životu vychází z poselství

---

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 12.

¹⁶¹ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 98.

¹⁶² Tamtéž, s. 97 – 98.

samotného Ježíše Krista, kterým je šíření lásky mezi lidmi.¹⁶³ Etika posune svůj rozměr, pokud se láska jednotlivce rozšíří na široký okruh lidí, odsud pak zbývá pouze krok k zahrnutí všeho živého.¹⁶⁴ Výchozím bodem úvah je skutečnost, že každý člověk si uvědomuje svůj život ve společenství ostatních životů, z nichž každý z nich má stejnou vůli k životu. Jádrem etiky je úcta k životu jak svého vlastního tak života ostatních živých bytostí.¹⁶⁵ „Etické přitakání životu je duchovní čin, kterým člověk přestává žít jen tak a začíná se oddávat s úctou, aby jej tak dovedl k jeho skutečné hodnotě.“¹⁶⁶ Svou podporou života podporujeme Boha.¹⁶⁷

2. 5. 1 Krize kultury a ztráta etických hodnot

Krizi kultury spatřoval Schweitzer v krizi světového názoru, poněvadž ideály kultury jsou součástí, ba dokonce mají své základy zakotvené ve světonázoru.¹⁶⁸ Veškeré události života jsou duchovního původu a mají úzkou souvislost se světonázorem. Co je však vlastně kultura sama o sobě?¹⁶⁹ „Kultúra – povedané celkom všeobecne – je materiálnym a duchovným pokrokom jednotlivcov, ako aj kolektív.“¹⁷⁰ Zásadním rysem je neustálé zdokonalování etické stránky života jednotlivců i společnosti jako celku. Svůj kulturní význam nesou také pokroky v oblasti myšlení a taktéž v oblasti materiální. „Vůle vytvářet kulturu je tedy univerzální vůlí k pokroku,

---

¹⁶³ Kropáček, L., Apoštol úcty k životu. In: Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*. s. 10.

¹⁶⁴ Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*. s. 13.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 26 – 27.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 31.

¹⁶⁷ Kohák, E., *Závod s časem*. s. 21.

¹⁶⁸ Světový názor v sobě zahrnuje myšlenky, které ovlivňují společnost jako celek i jednotlivce a zabývá se tématy smyslu lidské existence, smyslu světa, postavení člověka ve světě. Světonázorem se odůvodňují dané dobové ideje, názory i činy, tudíž pokud se ze světonázoru stane světonázor kulturního rázu, pak budou lidé schopni uvažovat v souladu s kulturou. Schweitzer, A., *Kultúra a etika*, s. 64.

¹⁶⁹ Schweitzer, A., *Z mého života a díla*, s. 133.

¹⁷⁰ Schweitzer, A., *Kultúra a etika*, s. 33.

kteřá si uvědomuje, že nejvyšší hodnoty jsou hodnoty etické.“¹⁷¹ Ačkoliv má hmotný pokrok svou váhu, přesto je důležitější etická stránka života, která dá se říci, kontroluje hrozící nebezpečí ze strany hmotného pokroku. Pouze lidé směřující k etickým cílům mohou vyvažovat váhy materiálního blaha. Lidé se však oddali myšlence vnitřního pokroku a uvěřili, že postačují jejich zkušenosti k jeho zvládnutí, že není zapotřebí etických ideálů, poněvadž se pokrok uskutečňuje samovolně a přirozeně.¹⁷² Východiskem z krize je opětovné podřízení se kulturním ideálům, které by vyplývaly ze světového názoru. Ovšem jaké povahy je světový názor, který by vedl lidi ke kulturním ideálům, „který by zdůvodňoval a vzájemně spojoval vůli k univerzálnímu i k etickému pokroku“.¹⁷³ Podstatou je kladný etický vztah k životu i ke světu. Pro Evropany je přirozená touha po pokroku a z toho plynoucí snaha o jeho dosažení. Avšak kupříkladu dle indického myšlení je snaha o pokrok, pro Evropany samozřejmá skutečnost, pošetilá a člověk by se měl naopak stáhnout sám do sebe a zabývat se výhradně svým vlastním vnitřním světem nikoli společností a lidstvem obecně. Vnitřní prohlubování spočívá ve zřeknutí se vůle k životu, v nečinnosti, v odmítání života. Indická představa nevychází ze světového názoru, nýbrž z úst indických kněží prastaré doby, kteří věřili v magii. Domnívali se, že po odpoutání se od života získají vládu nad božstvem. Indická představa, původně vlastní pouze kněžím, se postupem času změnila ve světový názor, jehož hlavním rysem je požadavek univerzální platnosti. Záleží na daném světovém názoru, jak se postupem času vyvine, zda dospěje vůle k pokroku či zda bude pokrok vylučovat.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ Schweitzer, A., *Z mého života a díla*, s. 133.

¹⁷² Lidé jsou zaslepeni optimismem a idealizují si svět kolem sebe. Útěchou je lidem myšlenka, že v případě ztroskotání kultury jednoho národa jsou v záloze jiné kultury. Ovšem není tomu tak a myšlenka je mylnou představou zastiňující realitu. Všichni se podílejí na naší kultuře, tudíž neexistuje neposkvrněná kultura, jejíž osud by nebyl spoluročován s kulturou naší. Schweitzer, A., *Kultura a etika*, s. 53.

¹⁷³ Schweitzer, A., *Z mého života a díla*, s. 133.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 133 – 136.

„Světový názor popírající svět a život takovou vůli vylučuje, kdežto světový názor s kladným vztahem ke světu a k životu ji podporuje.“¹⁷⁵

Jaké povahy by měl nový kulturní světonázor, ptá se Schweitzer v díle *Kultúra a etika*. Primárně musí vycházet z myšlení a musí se k němu i nadále přiklánět, protože pouze promyšlením již promyšleného názoru lze přimět lidi, aby dospěli k pravdě. Musí vykazovat rysy optimismu ve smyslu vyzdvihování bytí vysoko nad úroveň nicoty, čímž se prokáže kladný vztah ke světu a životu a rysy etiky znamenající snahu lidí završit svou vlastní osobnost. Pouze spolupodílením se obou zmíněných složek na procesu vytváření kultury dojde ke skutečnému, plnohodnotnému výtvoru. Optimismus dodá potřebnou důvěru ve správný duchovně-mravní účel, ke kterému svět směřuje a etika připojí schopnost účelného uvažování.¹⁷⁶

Posledními optimisty věřící v duchovní pokrok lidstva byli racionalisté 18. století. Duchovní sféru považovali za nejpodstatnější a nejhodnotnější rys kultury, přestože přisuzovali i materiálnímu pokroku důležitou roli. Osvícenecká doba žila světonázorem, který byl etický a optimistický zároveň. Nicméně racionalismus začal být kritizovaný a pranýřovaný pro svůj povrchní optimismus a přílišnou sentimentalitu, takže světonázor pomalu ale jistě ztrácel pevnou půdu a ideály se začaly odvozovat nikoli z rozumu nýbrž ze skutečnosti.¹⁷⁷

K vytvoření nové kultury však nestačí pouze kladný vztah, ale spojení s mravností, která bude mít za následek, že člověku nepůjde pouze o pokrok, ale i o duchovní stránku života.¹⁷⁸

---

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 134.

¹⁷⁶ Schweitzer, A., *Kultúra a etika*, s. 72 – 74.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 107 – 109.

¹⁷⁸ Schweitzer, A., *Z mého života a díla*, s. 133 – 136.

2. 5. 2 Obnova etických hodnot

Schweitzer si byl vědom úpadku evropské kultury, jejích etických i filosofických hodnot. Krizi kultury vnímal jako krizi myšlení a volal po nutné obnově kritického myšlení a navrácení lidskosti.¹⁷⁹ Etické normy jsou skryty ve víře, a pokud člověk přijme etické normy za své a podřídí se jim, tak vstupuje do vztahu s vírou, rozhodne se pro víru. U Schweitzera náboženské otázky ústí vždy do oblasti etiky, jejíž podstatou je pochopení lidské existence. I podstatou náboženství je dle něho pochopení lidské existence, pochopení obecně života. Základní otázkou v náboženství je tázání se po smyslu lidské existence, po smyslu života, a jde o rozhodnutí člověka, jakou hodnotu přiřkne svému životu, aby byl smysluplný.¹⁸⁰ Schweitzer vidí v křesťanství etickou výzvu, která je nepodmíněná a vyzývá člověka k lásce ke svým bližním. Vše co podporuje život je etické. Nejedná se však pouze o vlastní život, ale také o život druhých a právě křesťanství v sobě skrývá vůli podporovat veškerý život, proto je křesťanství tím nejhodnotnějším náboženstvím pro Schweitzera.¹⁸¹

Je přirozené být v kladném vztahu se životem a je také rozumné mít kladný vztah k životu druhých. Vždyť život je sám o sobě pozitivní, protože smysl života spočívá v něm samotném. Ovšem je zde problém, poněvadž člověk žije na úkor jiných tvorů, tedy neslučuje se kladný vztah k životu s úctou k životu druhých. Řešení spočívá v lidské reflexi životní vůle. Pokud si člověk uvědomí svou vlastní vůli k životu, pak si je také vědom vůle k životu druhých, k této skutečnosti se přidá fakt, že člověk je etickou bytostí a usiluje o překonání nutnosti žít na úkor druhých tvorů. Reflexe vlastní vůle k životu je krokem vedoucím k úctě k životu.¹⁸² „Na základě zkušenosti, jak

---

¹⁷⁹ Funda, O. A., Albert Schweitzer – zastánce kritického myšlení a úcty k životu. In: Schweitzer, A., *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 20.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 29.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 33 – 35.

¹⁸² Tamtéž, s. 39 – 40.

nádherné je žít, dospívá člověk (...) k bytostnému rozpoznání, že život je třeba chránit a jeho zachování napomáhat.¹⁸³

Principem etiky je pociťovat nutnost akceptace vůle k životu druhých a ctít ji stejně jako v případě své vlastní osoby.¹⁸⁴ Prvním krokem na etické cestě člověka je rozšíření jeho okruhu solidarity na ostatní lidi, čehož dosáhne uvědoměním si a reflektováním si svého vztahu s okolními lidmi. Dojde mu, že ostatní lidé jsou jeho bližními a okruh se rozšíří.¹⁸⁵ Vše co život podporuje a snaží se mu tak dát vyšší hodnotu je dobré a naopak co mu odporuje je zlé. „Opravdu etický je člověk jen tehdy, když poslouchá naléhavý příkaz pomáhat všemu živému, jemuž může prospět, a přímo se hrozí mu škodit. Neptá se, nakolik si ten nebo onen život svou hodnotou zaslouží jeho účast, ani na to, zda a pokud vůbec je ještě schopen něco pociťovat. Život je mu svatý sám o sobě.“¹⁸⁶ Život všeho živého obecně – ať už se jedná o rostliny či živočichy v nejnižších projevech.¹⁸⁷ Autor zdůrazňuje, že do okruhu solidarity je nutné zahrnout i ostatní tvory, protože „ti přece mají s námi společné to, že touží po dobrém údělu, snášejí bolest a mají hrůzu ze záhuby“.¹⁸⁸ Člověk musí mít na paměti, jak dalece je nutné zajít v poškozování života druhých. Kupříkladu u pokusů na zvířatech se musí zvážit, zda je skutečně nutné provést pokus a pokud ano, pak je nutností zmírnit bolest na minimum. Každý musí cítit vinu za utrpení zvířat, která se obětují člověku. Člověk se nesmí zbavit zodpovědnosti a zavírat oči před realitou. Právě etika úcty k životu vede člověka k zodpovědnosti nad vlastními činy a nabádá, aby byla poskytnuta sebemenší pomoc těm

---

¹⁸³ Tamtéž, s. 41.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 285.

¹⁸⁵ Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, s. 13.

¹⁸⁶ Schweitzer, A., *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 285.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 285.

¹⁸⁸ Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, s. 23.

tvorům, kteří kvůli lidstvu trpí, aby se tak člověku dostalo jisté kompenzace za jinak všudypřítomné trápení tvorů.¹⁸⁹

Tradiční etika se zabývala vždy jen vztahem člověka k člověku, avšak etika úcty k životu svým příkazem lásky zahrnuje do své intenční oblasti i ostatní tvory. „Nová“ etika vyplývá z přirozenosti člověka, čímž dojde k tomu, že v případě nastavení a přijetí takové etiky člověk splyne do harmonického vztahu s univerzem, do vztahu protknutého duchovním cítěním. Čím více se člověk sžije s představou etiky úcty k životu, tím více se z něj stává zbožný člověk.¹⁹⁰

2. 5. 3 Etika úcty k životu

Nad formulací autor strávil mnoho času, za kterého se mu stále nedařilo uchopit etický požadavek a předat jej lidem. Při cestě člunem za pacientkou projíždějící kolem stáda hrochů se mu zjevila myšlenka: úcta k životu – Ehrfurcht vor dem Leben, dlouho hledaná definice morálky.¹⁹¹ Uvědomil si svůj život, který chce žít a svoji vůli k životu uprostřed ostatních životů, které chtějí žít a mají stejnou vůli k životu.¹⁹² Přes všechna úskalí, kterým musel filosof čelit, dokázal zpracovat spis, který byl ideovým konceptem nadcházejícího věku. Ačkoli se na něm podepisovala únava každým dnem, tak jej udržovala v bdělosti skutečnost, že oproti jiným on může pomáhat lidem, což považoval za milost.¹⁹³

Etika úcty k životu, jak již bylo řečeno, se vztahuje na vše živé a neomezuje se pouze na lidi. Při svých modlitbách se Schweitzer modlil za vše, co dýchá. V nemocnici se mohla zvířata volně pohybovat a ošetřovatelky se mnohdy staraly o opuštěná mláďata opic. Při výstavbě

---

¹⁸⁹ Schweitzer, A., *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 292 – 293.

¹⁹⁰ Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, s. 25 – 28.

¹⁹¹ Wondrák, E., *Portréty*, s. 66 – 67.

¹⁹² Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, s. 26.

¹⁹³ Wondrák, E., *Portréty*, s. 66 – 67.

nemocnice nesměly být používány postřiky jedovaté pro hmyz a k zamezení vniku termitů stačilo opalování kúlů. Schweitzer napsal dílo věnované zvířatům: *Pelikán vypráví o svém životě*, které odráží jeho vztah a porozumění se zvířaty.¹⁹⁴

Schweitzer si byl vědom skutečnosti, že evropská filosofie nepřikládala ochraně zvířat váhu, ba naopak jakýkoli projev soucitu vnímala jako sentimentalitu lidí, doprovázenou posměchem, která nemá co dočinění s etikou.¹⁹⁵ V evropské tradici je zakořeněný názor Descarta, že zvířata jsou pouhými nástroji v rukou lidí.¹⁹⁶ Jeremy Bentham zastával názor, že dobrota páchaná na zvířatech je zkoušením si dobroty na lidech. Kant zdůrazňoval smysl etiky v lidské oblasti, etika jest povinností mezi lidmi navzájem. Vystává otázka, proč nebyl soucit se zvířaty nakázán křesťanstvím, přestože v židovském zákoně je stanovena péče o zvíře. Odpovědí může být očekávání raných křesťanů příchodu božího království, kdy budou všechna stvoření zbavena utrpení. Sám Pavel v epištole projevuje soucit se zvířaty, avšak jeho očekávání brzkého příchodu nového času smazává z jeho mysli myšlenky na ochranu zvířat. „Tak se vysvětluje, že křesťanské přikázání lásky nepožaduje výslovně soucitu se zvířetem, ač tento soucit v něm vlastně už je obsažen.“¹⁹⁷ Ti lidé, kteří neočekávají příchod nového věku, mají mít na paměti Ježíšovo poselství lásky tedy přikázání lásky ke zvířecím tvorům bez výjimky.¹⁹⁸ „Je tedy věcí každého z nás, aby rozhodl,

---

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 94 – 96.

¹⁹⁵ Každý osud pravdy projde stádiem, kdy pravda sklízí jenom posměch a až poté dojde uznání ze strany lidí. Jako příklad poslouží osud barevných lidí, o kterých si ostatní mysleli, že nejsou lidmi a nemělo by se s nimi zacházet jako s lidmi. Jiný názor se považoval za projev bláznovství. Kohák, E., *Závod s časem*, s. 23.

¹⁹⁶ Již samotné jádro Descartovi filosofie - cogito ergo sum má daleko k nalezení etiky a ocitá se v abstraktním světě. Kohák, E., *Závod s časem*, s. 22.

¹⁹⁷ Wondrák, E., *Portréty*, s. 154.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 152 – 156.

zda na základě nevyhnutelné nutnosti odsoudí živého tvora k utrpení nebo ke smrti a tak se proviní.“¹⁹⁹

Etika úcty k životu má zásadní charakter spočívající v absenci kladení rozdílů mezi tvory a považování všech tvorů za sobě rovné nehledíc na blízkou rodovou příbuznost. „Vytvoření obecně platných hodnotových rozdílů mezi živoucími tvory vede k posuzování podle toho, zda se zdají být podle našeho pocitu nám lidem blíží či dál, což je měřítko zcela subjektivní.“²⁰⁰

2. 5. 4 Ideál etické kultury

„Úcta k životu, vzešla z vůle k životu, jež povstala myšlením, obsahuje pozitivní vztah ke světu a životu a vedle toho a zároveň s tím etiku. Nemůže jinak než se neustále zabývat ideálem etické kultury.“²⁰¹ Člověk musí přijmout svou odpovědnost, a pokud tak učiní, pak jej odpovědnost bude nabádat ke stále vyššímu zdokonalování se v myšlení v sociální a politické oblasti. Nové myšlení povede k utvoření nového světonázoru, jenž bude obsahovat ideály etické kultury.²⁰² Prvním krokem je nastavení mysli správným směrem tj. začít přemýšlet o etice a duchovním vztahu k univerzu. Je nutné, aby nastala nová renesance v oblasti smýšlení lidí, aby lidé dospěli k přesvědčení, že etické je nejvyšší pravdou a účelem života. Schweitzer věřil ve změnu lidstva, které se vydá po cestě humanity mající oporu ve světonázoru, který vychází z dílčích myšlenek jednotlivců.

---

¹⁹⁹ Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, s. 24.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 38.

²⁰¹ Tamtéž, s. 29.

²⁰² Ve světonázoru je důležitý vliv duchovně etické pravdy, nakolik lidí ovlivňuje. Kupříkladu v případě kázání Ježíše o příchodu Božího království se dnešní lidé řídí tím, nakolik jsou ovládnuti ideou království. Schweitzer, A., *Z mého života a díla*, s. 53.

2. 4. 5 Cesta k biocentrismu

Biocentrismem se tedy v dnešní době označuje ona filosofie úcty k životu vytvořená Schweitzerem před téměř sto lety, čemuž odpovídalo myslitelovo pojetí své filosofie počínající údivem nad posvátným životem.²⁰³ Nejenom dnešním lidem může připadat Schweitzerovo pojetí jako sentimentální výlev, nicméně je důležité si uvědomit, pod jakým taktem doby autor žil. Spoléhal na stejné duchovní cítění u lidí, jaké prožíval on sám tedy cit pro posvátnost života skrze víru.²⁰⁴ Etiku úcty k životu filosoficky hlouběji rozpracoval zmíněný Paul Taylor ve svém díle *Respect for Nature*. Jak uvádí Erazim Kohák, po vzoru Kanta vyložil Taylor Schweitzerovu etiku jako závaznost bezpodmínečné úcty k přírodě. Etiku dle něho nelze vyvozovat z pocitu, který je součástí lidské přirozenosti, nýbrž etiku je nutné přijmout na základě Kantova morálního zákona. Etika vycházející z lidské přirozenosti podléhá nahodilosti světa a nemůže být závazným imperativem. Etika musí vycházet z rozumu, který má univerzální platnost pro všechny rozumné bytosti a nikoli z osobních pocitů, což je také základní rozdíl mezi biocentrismem a antropocentrismem. Antropocentrismus se vztahuje jenom na závazky vůči lidem a týkající se lidí, kdežto biocentrismus se vztahuje na všechny bytosti pro hodnotu jejich života. Na otázku, zda je možné stanovit pro každého tvora, co je pro něho dobré, odpovídá Taylor kladně. Pro každého tvora spočívá dobro v plnohodnotném prožití svého života, který odpovídá celému jeho druhu. Není na místě kladená otázka, zda má hodnotu o sobě život kupříkladu některých živočichů. Lidé považují jako samozřejmost hodnotu lidského života i v případě, že není k ničemu dobrý, avšak ptají se po hodnotě života zvířat. Život všech tvorů má hodnotu samu o sobě, protože všichni chtějí žít

---

²⁰³ „*Biocentrismus* – představa, že život sám, život jako takový, všechen život, je zdrojem smyslu a hodnoty – jako jediný vznikl jako ucelený filosofický systém (...)“ Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 86.

²⁰⁴ Kohák, E., *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 86 – 90.

život a mají strach ze zániku, život je pro všechny tvory dobrem. Každý život má svou vlastní hodnotu o sobě bez ohledu na vše a zasluhuje si úctu.²⁰⁵

2. 4. 6 Odkaz A. Schweitzera

Schweitzer byl přesvědčený, že se ocitl v době duchovního úpadku lidstva. Sám kladl důraz na potřebu individuálního myšlení, kterému se však dnešní společnost brání. Mínil, že člověk ztratil duchovní sebedůvěru, když nebyl schopen vstřebávat stále nové poznatky a začal je přijímat bez kritické reflexe, čímž dospěl k názoru, že jeho vlastní úsudek není dostačující. „Tak přispívají dobové poměry svým dílem k tomu, abychom byli vydáni na pospas duchu času.“²⁰⁶ Přestože existuje významný materiální pokrok a s ním výkonnost lidstva, tak se lidé zřekli myšlení a duchovně klesli pod úroveň. Nicméně myšlení založené na úctě k životu vykazuje elementární charakter, což znamená, že vychází od každého individua.²⁰⁷ „Úcta k životu zahrnuje rezignaci²⁰⁸, kladný vztah ke světu a k životu a etiku, tři základní prvky světového názoru, které jsou vzájemně související výsledky myšlení.“²⁰⁹

„Teprve až bude mnoho takových lidí, kteří ve svých myšlenkách i skutcích budou humánně čelit skutečnosti, přestane být humanita sentimentální idejí a stane se kvasem smýšlení jednotlivců i společnosti, jímž má být.“²¹⁰

---

²⁰⁵ Tamtéž, s. 90 – 93.

²⁰⁶ Schweitzer, A., *Z mého života a díla*, s. 195.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 193 – 197.

²⁰⁸ Rezignací se myslí přijmout svou existenci tím způsobem, že se člověk oprostí od vnějšího života a dojde tak vnitřního osvobození, což znamená, že s přicházejícími těžkostmi si poradí prohloubením svého vlastního života. Pouze člověk, který prošel rezignací je schopen kladného přístupu, což z něho vytváří činnou bytost, která nežije svůj život pro sebe sama, ale žije pro druhé životy, přičemž dosahuje vnitřního uspokojení a nejvyšší míry štěstí, když může poskytnout pomoc druhým. Tamtéž, s. 202 – 203.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 203.

²¹⁰ Kohák, E., *Závod s časem*, s. 34.

3. Komparativní část

V komparativní části jsou představena rozdílná východiska a stanoviska Singera a Schweitzera. Závěr komparativní části tvoří shrnutí předchozích prezentovaných poznatků.

3.1 Odlišná východiska

Východiska Schweitzera a Singera se zakládají na odlišném náboženském postoji.

Schweitzer byl křesťansky založený muž pocházející z rodiny evangelického faráře.²¹¹ Studoval teologii ve Štrasburku a během studia došel k závažnému přesvědčení, že Ježíšovy výroky jsou chybně interpretovány.²¹² Pochybnosti padly na historické uchopení Ježíše a na výklad božího království, přičemž dospěl názoru, „že Ježíš nesliboval království, které by se mělo reálně uskutečnit, ale předpovídal nadpozemskost času tohoto světa“.²¹³ Řešení se v době Ježíše očekávalo z nebe, z příchodu vykupitele z nebe, který nastolí nový věk. Otakar Funda upozorňuje na domněnku Schweitzera, že Ježíš sám sebe chápal jako skrytého Mesiáše, který vyjde najevo až s příchodem božího království, nepovažoval se za vtěleného Boha v pozemském světě.²¹⁴ Schweitzer získal hodnost licenciáta na teologické fakultě a věnoval se kazatelství.²¹⁵

Křesťanská víra ho přivedla na myšlenku studovat medicínu. Lékařem chtěl být proto, aby vykonával činy namísto mluvení velkými slovy. Chtěl

---

²¹¹ Funda, O. A., Albert Schweitzer – zastánce kritického myšlení a úcty k životu. In: Schweitzer, A., *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 12.

²¹² „Štrasburská teologická fakulta (...) patřila k tomu typu protestantských teologických fakult, na nichž převládala kritická teologie.“ Funda, O. A., Albert Schweitzer – zastánce kritického myšlení a úcty k životu. In: Schweitzer, A. *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 12.

²¹³ Wondrák, E., *Portréty*. s. 14 – 15.

²¹⁴ Funda, O. A., Albert Schweitzer – zastánce kritického myšlení a úcty k životu. In: Schweitzer, A., *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 24 – 25.

²¹⁵ Tamtéž, s. 13.

realizovat své dosavadní mluvení o náboženství, o lásce.²¹⁶ Uposlechl slova Ježíšova nabádající člověka k uchování své duše prostřednictvím pomoci druhým. Pro Schweitzera měla slova význam vnitřního štěstí, vnitřního naplnění, jelikož doposud pociťoval štěstí vnější, povrchní. Již v mládí byl přesvědčen o absurditě svého štěstí, když kolem sebe viděl nemocné a trpící lidi. Byl si vědom svého štěstí, avšak stále mu na mysli vyvstávala myšlenka o trpících lidech, u kterých nebylo štěstí automatickým darem. Schweitzer tak cítil povinnost odvděčit se za bohatství, kterého se mu dostávalo, a tak se rozhodl, že bude pomáhat lidem.²¹⁷

Připodobňoval Evropu a Afriku k příběhu o chudém Lazarovi a boháči, přičemž Evropa představuje boháče pro své lékařské vymoženosti a znalosti, které Africkému kontinentu – chudému Lazarovi chybí, přestože domorodci trpí mnohdy více než Evropané. Schweitzer zastával názor, že Evropané nedokážou projevit empatii namířenou směrem k barevným národům a zavírají před nimi dveře stejně jako srdce.²¹⁸

Pro Schweitzera znamenalo křesťanství poslání v podobě etické výzvy milovat bližního svého a podporovat veškerý život. Naznačil cestu, jak má člověk prostřednictvím reflexe do svého okruhu bližních zahrnout okolní svět. Křesťanství v člověku podporuje jeho přirozenost milovat druhé. Etika úcty k životu vychází z etiky lásky kázané osobou Ježíše, která dává lidské existenci smysl a ke které člověk dospěje změnou svého myšlení. Člověk svým příklonem k etice úcty k životu vstoupí prostřednictvím víry do duchovního vztahu s celým univerzem.

Singer je oproti Schweitzerovi ateista. Jestliže Schweitzer zastával názor, že etika svým zaměřením na otázku smyslu lidské existence ústí do

---

²¹⁶ Schweitzer, A., *Z mého života a díla*, s. 87.

²¹⁷ Funda, O. A., Albert Schweitzer – zastánce kritického myšlení a úcty k životu. In: Schweitzer, A., *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 15.

²¹⁸ Schweitzer, A., *Lidé v pralese*. s. 9.

náboženství, tak Singer chápe etiku nezávisle na náboženství. Singer upozorňuje, že etické chování nevyžaduje víru, protože většina lidí oplývá laskavostí a soucitem vůči druhým lidem, nepotřebuje tedy naslouchat Ježíšovu příkázání lásky. Jedná se o etiku a nikoli o víru. Pro Schweitzera však byla víra východiskem při formulaci a založení etiky úcty k životu. Ačkoli se Schweitzer zaobíral otázkou, proč křesťanství nenabádalo k soucitu se zvířaty, přesto dospěl k možné odpovědi hovořící ve prospěch křesťanství. Zmínil Pavlovo projevený soucit se zvířaty a zdůraznil, že raní křesťané očekávali příchod Božího království, kde neměla být žádná stvoření vystavena utrpení. Křesťanské příkázání lásky k bližnímu v sobě vlastně zahrnuje soucit k veškerému životu. Singer naopak zdůrazňuje nepříznivou roli křesťanství v tradičním názoru na zvířata, kdy platila obecně přijímaná myšlenka o nadvládě člověka.

Singer zastává názor, že člověk je darwinovským primátem a nikoli božím stvořením. Člověk žije v nepřerušném kontinuu se zvířaty. Křesťanství podle něho výhradně odlišuje člověka a zvíře, které má sloužit lidskému blahobytu. Singer požaduje obnovení přirozeného řádu a vyloučení Homo sapiens z výsadního postavení.²¹⁹

Singerův ateismus vyznívá z jeho příspěvku *The God of Suffering*. Singer v něm popisuje křesťanskou odpověď na otázku, proč vševědoucí, všemohoucí a veskrze dobrý Bůh dopouští zlo a utrpení ve světě. Křesťané obvykle odpovídají, že Bůh obdařil člověka svobodnou vůlí a není tedy za zlo páchané člověkem zodpovědný. Pro Singera je však tato odpověď nedostatečná, jelikož nevysvětluje utrpení a následnou smrt lidí například při živelných katastrofách. Křesťané namítají, že všichni lidé jsou dědici prvotního hříchu Evy, a tak si takový úděl zaslouží. Ovšem při katastrofách umírají i zvířata, která nejsou potomky Adama a Evy, a tudíž nemohla zdědit jejich hřích. Singer upozorňuje na vyhýbavou odpověď křesťanů, kteří tvrdí,

---

²¹⁹ Dostupné z: < http://www.catholiceducation.org/articles/medical_ethics/me0132.htm>.

že pochopit záměr Boha na vytvoření světa takového, jaký je, je nemožné. Lidská inteligence nedosahuje šíře nekonečné inteligence Boha. Singer zdůrazňuje, že vzdá-li se člověk svého rozumu, pak uvěří čemukoliv.²²⁰ „S důkazy, které máme před očima, je přijatelnější věřit, že svět vůbec žádným bohem stvořen nebyl. Pokud ale na víře v boží stvoření trváme, jsme nuceni přiznat, že bůh, který svět vytvořil, nemůže být všemocný a naveskrz dobrý. Musí být buď zlý, anebo břídil.“²²¹

U Singera má lidská přirozenost soucitu s druhými bytostmi zakotvená v etice, kdežto u Schweitzera v křesťanské víře.

3. 2 Odlišná stanoviska

Singer požaduje zahrnout do morálních ohledů bytosti citící, oproti Schweitzerovi, který požadoval vztáhnout solidární okruh na veškerý život a nečinil rozdíly.

3. 2. 1 Preferenční utilitarismus

Singer požaduje zahrnout do morálních ohledů citící bytosti, což konkretizuje na bytosti s vědomím a citící, na které pohlíží z pozice klasického utilitarismu, tzn. jednat s nimi pro zvýšení slasti všech, a dále osoby. Singer určuje hodnotu života osob z pozice preferenčního utilitarismu, tzn. důraz na preference všech, kterých se týká naše jednání. U Singera spočívá jeho kontroverze ve skutečnosti, že zmíněné dělení aplikuje na všechny bez rozdílu, tzn., nepreferuje jeden druh před jiným. Přesto má Singerova koncepce slabiny, protože za hranicí lidského zájmu nechává bytosti bez vědomí, které nejsou schopny cítit bolest, tudíž nemají podle něho hodnotu sami o sobě. Oproti tomu Schweitzer nečinil rozdíly v přírodě, na což také Singer reaguje.

---

²²⁰ Dostupné z: < <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-god-of-suffering-/czech>>.

²²¹ Tamtéž.

Schweitzerův požadavek na rozšíření morálních ohledů i na neživé organismy označuje Singer jako metaforickou řeč, protože říci, že nevědomé rostliny o něco usilují - jdou za světlem či za vodou, je pouze obrazné přirovnání. Rostliny jako nevědomé formy života přece nemohou cítit, nic neprožívají a pro Singera jsou neživé, tudíž bez nároku na morální ohledy.²²²

Skýbová připomíná, že Singer je kritizován pro určení kritéria cítění. Obdobně jako sám Singer kritizuje existenci hranic mezi lidmi a zvířaty, když také zvířata mohou trpět, lze kritizovat jeho koncepci kritéria cítění, které je jediným kritériem pro stanovení hodnoty života. Tedy hodnota života by se dle Singerova kritéria měla vyskytovat pouze u cítících bytostí.²²³ „Singer tím, že skrze schopnost trpět zahrnuje do morálních ohledů pouze vyšší druhy zvířat, ukazuje, že sám vychází z běžného, nicméně omezeného paradigmatu (...).“²²⁴ Dříve převládal názor, že zvířata nejsou schopná cítit bolest, v současné době je bolest zvířatům sice přiznána, ale pouze vyšším živočichům (savcům). Dnes se však objevují názory, že také nižší živočichové mohou cítit bolest, což dokazuje ošemetnost zavádění kritéria cítění.²²⁵

3. 2. 2 Úcta ke všemu mimolidskému světu

Schweitzer nekladl rozdíly v přírodě na nárok morálních ohledů, nerozlišoval bytosti cítící, vědomé či nevědomé a vyhověl tak Kohákem vyřčené skutečnosti, že svět je nedělitelný. „Pokud má život na Zemi přežít, nemůžeme vyjmout žádnou část stvoření z morálních ohledů.“²²⁶ Udržitelný stav Země předpokládá dle Koháka zachovávat úctu ke všemu bez rozdílu,

---

²²² Singer, P., *Spisy o etickom žití*. s. 108.

²²³ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 92.

²²⁴ Tamtéž, s. 92.

²²⁵ Tamtéž, s. 92 – 93.

²²⁶ Kohák, E., Předmluva. In: Singer, P., *Osvobození zvířat*. s. 10.

protože vše zkrátka jest, a to nepotřebuje dalších zdůvodnění. V dnešní době je zapotřebí zachovávat a ochraňovat celou Zemi a nikoli „pouze“ zvířata. Nicméně ochránit zvířata je prvním krokem na strastiplné cestě za lepšími vyhlídkami. Člověk nejprve změní vnímání mimolidských bližních, což by mohlo vést ke změně vnímání a postoje celého mimolidského světa.²²⁷

V souvislosti s udržitelností Země je na místě zmínit dva názory na zachování druhů na planetě.

3. 2. 2. 1 Holisté vs. individualisté

Existují dvě skupiny názorů, které se zabývají skutečností, že i druhy by měly být zahrnuty do morálních ohledů. Obě skupiny se pokoušejí nalézt racionální základnu pro ochranu druhů. První skupinou jsou holisté a druhou individualisté. Holisté chápou druh obdobně jako jednotlivé individuum, tedy, že druh má vlastní dobro, stejně jako jej má každé individuum. Dobro individua se však liší od dobra druhu. Záhuba individua může kupříkladu přispět k zachově druhu. Druh má sám o sobě hodnotu. Otázkou je, zda je morálně správné zasahovat do dobra individua ve prospěch dobra druhu. Skýbová se ptá, zda je přednější dobro individua či dobro druhu. Individualisté odmítají názor, že druh má sám o sobě hodnotu, a tudíž je nutné ochraňovat pouze zájmy individuí.²²⁸ Individualistou je Paul Taylor, který zastává názor, že druh sám o sobě dobro nemá nezávisle od dobra individuí. O dobru druhu je možné hovořit pouze v souvislosti s uskutečňováním dobra jednotlivců.²²⁹

---

²²⁷ Tamtéž, s. 10.

²²⁸ Skýbová, M., *Etika a příroda*. s. 112 – 113.

²²⁹ Taylor, P., *Respect for Nature*. s. 69 – 70.

3. 3 Shrnutí

Na základě uvedených výsledků je zřejmé, že Singera a Schweitzera nespojuje mnoho analogií či shod, protože každý z nich pojal biocentrismus odlišně. Shoda spočívá v základu biocentrismu, že je nutné změnit myšlení a vnímání lidí, pro zachování udržitelného stavu na Zemi. Dále však každý z nich postupuje rozlišnou cestou. Samotná východiska obou autorů se značně liší. Zakládají se v odlišném náboženském vyznání, které předurčuje jejich myšlení. Schweitzer svůj etický systém odvozuje od náboženského a nerozlišuje mezi oblastí etiky a náboženství, což očekává také od lidí, když formuluje úctu k životu skrze víru. Víra je určujícím faktorem pro změnu smýšlení a vnímání lidí mimolidský svět. Prostřednictvím víry v sobě člověk nalezne přirozeně lásku k druhým a do svého morálního okruhu zahrne veškerý život, který má hodnotu sám o sobě. Singer se vyhrazuje proti náboženství, protože je přesvědčen, že etika je samostatným fenoménem od náboženství oproštěným. Člověk sám od sebe oplývá soucitem a solidárností, k tomu nepotřebuje Ježíšovo přikázání lásky. Náboženství podle něho uchovává tradiční myšlenku, že zvířata jsou služebníky lidstva. Singer přistupuje k lidem jako k darwinovským primátům a nikoli jako ke stvořeným Bohem. Lidský druh pro něho nemá výsostné postavení na Zemi a chce obnovu přirozeného řádu. Přestože je Singer přesvědčen o rovnoprávnosti životů, tak nároky morálních ohledů nejsou u všech stejné. Určujícím hlediskem je pro něho schopnost cítit. Kdo je schopen cítit ukazuje ve svém dělení bytostí do tří kategorií, z nichž největší nárok na morální ohled má kategorie třetí – osoba. Osoba si je vědoma sama sebe, své minulosti i budoucnosti a její hodnota života spočívá v něm samotném. Je nenahraditelná oproti druhé kategorii – bytosti cítící s vědomím. První kategorii – bytosti bez vědomí, nechává Singer za hranicemi ohledů, čímž se výrazně odlišuje od Schweitzera. Schweitzer nečinil rozdílu v mimolidském světě a hodnotu pro něho měla samotná skutečnost, že

něco existuje. Vše co život podporuje je dobré a naopak. Člověk podporuje život svou vůlí k životu a prostřednictvím reflexe své vlastní vůle si uvědomí vůli ostatních. Člověk žije, protože má vůli žít, stejně tak ji však mají ostatní životy. Na základě etiky úcty ke všemu životu, která se vlastně stala teoretickým základem, vznikla dnešní podoba biocentrismu formulovaná Taylorem, jejíž základní tezí je skutečnost, že život sám o sobě má hodnotu navzdory dílčím odlišnostem.

Na závěr je dobré pro doplnění uvést názor na soudobou ekologickou krizi popsanou Kohákem, ze které vyplývá, že biocentrismus by zajisté mohl být prospěšný.

Soudobá ekologická krize vychází z přesvědčení, že příčinou vzniklé krize je lidské odcizení. Existuje několik filosofických směrů a každý z nich vykládá odcizení ze svého úhlu. Konkrétně se jedná o výklad hlubinné ekologie, ochránářské ekologie a morální ekologie.²³⁰ „První ji odvozoval z odcizení lidského vědomí hlubinám citu a nevědomého, druhý z odcizení člověka v umělém světě živé přírodě, třetí poukazuje na odcizení člověka jeho vlastní morální odpovědnosti.“²³¹ Třetí výklad v sobě obsahuje prosté sdělení, že člověk má být střídmý ve svých tužbách a vystačit si s málem, jako činili Gándhí či Albert Schweitzer.²³²

Hlubinná ekologie považuje přirozenost přírody za lidskou přirozenost, tudíž odcizení přírodě znamená odcizení se vlastnímu bytí. Zvrátit odcizení lze opětovným napojením se na vnitřní bytí a cítění. „Lidstvo, které se propojí s hlubinou své předreflexivní duše, se svou citovou, temnou, nevědomou, ženskou stránkou, nebude dále ničit přírodu.“²³³ Ochranářská ekologie považuje za příčinu odcizení, odcizení se

---

²³⁰ Kohák, E., *Závod s časem*. s. 13.

²³¹ Tamtéž, s. 17.

²³² Tamtéž, s. 18.

²³³ Tamtéž, s. 14.

živému světu přírody. Překonat odcizení lze příklonem ke konkrétním živým tvorům přírody. „Je třeba jít zas po zemi, ne po asfaltu, a vzhlednout k hvězdám, ne k neonu.“²³⁴ Člověk není středobodem všeho dění, ale součástí živého světa. Odcizení chápe ochránářská ekologie jako odcizení umělého člověka přirozenému světu, přírodě, ke které je nutno se navrátit. Podle morální ekologie k odcizení dochází ve chvíli, kdy se člověk rozhodne pro svobodu, ale už opomíjí zodpovědnost, která ke svobodě nutně náleží. Kupříkladu zvíře v přírodě nemá morální povinnost omezit své lovení, protože ve chvíli ohrožení se o to příroda postará sama. Ovšem člověk rozhodnutý žít svobodně, musí nést sám odpovědnost za své jednání – např. lovení. Podle morální ekologie je jedná o odcizení lidské odpovědnosti, která je však zapotřebí, protože příroda není schopna přebírat neustále lidskou odpovědnost. Z odcizení odpovědnosti vzniká dnešní ekologická krize.²³⁵

„Základním úkolem ekologické filosofie a výchovy je obnova jak vědomí, tak pocitu odpovědnosti za naši svobodu.“²³⁶

---

²³⁴ Tamtéž, s. 16.

²³⁵ Tamtéž, s. 14 – 18.

²³⁶ Tamtéž, s. 18.

4. Závěr

Cílem práce bylo představit dvě rozdílné koncepce, z nichž jedna reprezentovala minulost, zastoupená Albertem Schweitzerem, a druhá reprezentovala přítomnost v zastoupení Petera Singera. Autoři vycházeli z odlišných východisek, která implikovala odlišná stanoviska.

V první polovině dvacátého století představil Albert Schweitzer etickou koncepci etiky úcty k životu, kterou do vědecké podoby později zformoval Paul Taylor. Dnešním označení etiky úcty k životu je biocentrismus, jeden ze směrů ekologické etiky. Ekologická etika se zabývá mimo jiné problematikou lidského zacházení s přírodou. Na otázku, proč by měl člověk brát morální ohledy na přírodu, je jednoznačnou odpovědí aktuálně vyhlížející ekologická krize. Pokud se má nalézt trvale udržitelný stav Země, pak se musí začít u smýšlení lidí, jak lidé chápou mimolidský svět kolem sebe.

Biocentrismus umožňuje člověku vidět sám sebe jako biologickou bytost, což vede ke změně povědomí ze strany lidí o mimolidských bytostech. Základním přesvědčením biocentrismu je skutečnost, že život má hodnotu sám o sobě a nezáleží na tom, zda se jedná o život lidský či zvířecí. Pokud dochází k vyzdvihování jednoho druhu nad úkor druhého, pak se jedná o speciesismus či druhovou nadřazenost dle Singera, která je srovnatelná s rasovou diskriminací. Singer požaduje rovnoprávnost všech životů a do morálních ohledů zahrnuje i říši zvířat. Z pozice preferenčního utilitarismu klasifikuje tři základní kategorie podle schopnosti cítění bytostí. Kontroverze u Singera spočívá ve skutečnosti, že klasifikaci aplikuje na všechny tvory bez upřednostňování jednoho druhu nad druhým, tudíž může dojít k případu, kdy život zvířete (zdravý šimpanz) bude hodnotnější nežli život člověka (dítě s trvalým poškozením mozku), protože šimpanz bude splňovat kritéria pro definici osoby (nenahraditelné individuum), kdežto nevyléčitelné dítě nikoli. Singer tak nabourává tradiční pojetí etiky, kdy

převládal panský postoj vůči zvířatům zakotvený již v biblické tradici. Přes požadavek rovnoprávnosti životů Singer nechává za hranicemi ohledů bytosti bez vědomí, čímž se výrazně odlišuje od Schweitzera. Schweitzer nečinil rozdílů v mimolidském světě a hodnotu pro něho měla samotná skutečnost, že něco existuje. Však také na základě jeho koncepce vznikl dnešní biocentrismus odrážející skutečnost, že jakýkoli život je plnohodnotný. Schweitzer navzdory svému přesvědčení o duchovním úpadku své doby, představil koncept, z pozice křesťansky založeného člověka, s přesahem platnosti do dnešní doby. Člověk začne sám sebe chápat jako bytost, jejíž vůlí je žít, přežít a vyvarovat se utrpení stejně jako je tomu u jiných tvorů. Podle Schweitzera lidé svou reflexí vztahů s jinými bytostmi rozšíří solidární okruh na veškerý život a skrze víru v sobě naleznou přirozenou lásku k bližním. Víra byla u Schweitzera určujícím faktorem v procesu změny myšlení lidí, čímž se výrazně lišil od nenáboženského východiska Singera, který na člověka pohlíží jako na darwinovského primáta a nikoli jako na boží stvoření.

V náboženském vyznání zřejmě tkví hlavní původ rozlišnosti obou autorů. Schweitzer, jako křesťan řídící se Ježíšovým přikázáním milovat své bližní, uplatňoval etický požadavek morálních ohledů na vše, kdežto Singer, chápající etiku výlučně oddělenou od náboženství a podporující v člověku přirozený soucit, zahrnul do morálních nároků pouze cítící bytosti.

Přes různé dílčí rysy koncepcí jsou oba autoři zastánci přesvědčení, že je nutné změnit chápání lidí. Jestliže v době Schweitzera nebyla ekologická krize aktuálním problémem, u Singera je tomu naopak. Dnes více než jindy je důležité dotýkat se témat ekologické etiky a připomínat jednotlivé koncepce, v případě této práce biocentrismus.

5. Seznam pramenů a literatury

AGAR, N. *Life's Intrinsic Value*. New York: Columbia University Press, 2001. ISBN 0-231-11786-8.

ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3.

ARISTOTELES. *Politika*. 3. vyd. Praha: Rezek, 2009. ISBN 80-86027-30-9.

BEKOFF, M. *Na zvířatech záleží*. 1. vyd. Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-322-6.

DESCARTES, R. *Rozprava o metodě*. 3. vyd. Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0216-5.

KNOTOVÁ, R. *Charles Darwin*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1989. ISBN 80-7012-019-3.

KOHÁK, E. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-86-9.

KOHÁK, E. *Závod s časem: Texty z morální ekologie*. 1. vyd. Praha: Torst, 1996. ISBN 80-85368-81-1.

KOLÁŘSKÝ, R. *Filosofický význam současné ekologické krize*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2011. ISBN 978-80-7007-361-2.

LE GOFF, J. *Svatý František z Assisi*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-651-4.

MOUSSAIEFF, M. J. *Když sloni pláčou*. 2. vyd. Praha: Rybka Publishers, 1999. ISBN 80-86182-20-7.

SCHWEITZER, A. *Kultúra a etika*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986.

SCHWEITZER, A. *Lidé v pralese*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1965.

SCHWEITZER, A. *Nauka úcty k životu*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. ISBN 80-901225-7-4.

SCHWEITZER, A. *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-010-9.

SCHWEITZER, A. *Z mého života a díla*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1974.

SINGER, P. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3.

SINGER, P. *Practical ethics*. 3. vyd. New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 978-0-521-88141-8.

SINGER, P. *Spisy o etickom žití*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008. ISBN 978-80-8061-332-7.

SKÝBOVÁ, M. *Etika a příroda: proč brát morální ohledy na přírodu?* Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011. ISBN 978-80-87378-80-9.

TAYLOR, P. *Respect for Nature*. 2. vyd. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 1986. ISBN 978-0-691-15024-6.

VOLTAIRE. *Filosofický slovník čili rozum podle abecedy*. Praha: Votobia, 1997. ISBN 80-7220-061-5.

WONDRÁK, E. *Portréty*. Praha: Orbis, 1968.

Seznam elektronických zdrojů

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1053194/Peter-Singer>

http://www.catholiceducation.org/articles/medical_ethics/me0132.htm

<http://www.project-syndicate.org/commentary/the-god-of-suffering-/czech>

6. Resumé

This work presents two different biocentrism concepts of environmental ethics. Albert Schweitzer represents the past and Peter Singer represents the presence. Authors come out of different starting points, which imply different views. Agreement of both authors is in the belief that it is necessary to change the thinking and in perception of the people to maintain the sustainability of the Earth. In addition, however, each of them uses varying means. Schweitzer's ethical system derived from religion and does not distinguish between the areas of ethics and religion. Faith is the determining factor to change people's perceptions and beliefs nonhuman world. Through faith in him one naturally finds love for others and his moral circle to include all life that has value in itself. Singer reserves against religion because he believes that ethics is a separate phenomenon from religion. Each of us is rich in compassion and solidarity and don't need Jesus' commandment of love. According to him, religion retains the traditional idea that animals are servants of humanity. Singer sees people as Darwinian primates and not as a creation of God. Although Singer request equality lives, so demands moral considerations are not at all the same. The determining factor is the ability to feel for him. Who is able to feel, Singer/Schweitzer shows in three categories, the largest of them claim to moral consideration has third category - person. Singer leaves being without consciousness out of consideration. Schweitzer made no difference in the value of the nonhuman world. For him was the very fact that something exists. The present shape of biocentrism formulated Taylor based on Schweitzer's ethics of reverence for all life.